

Uloga češke besede u očuvanju češkog jezika i kulture u Lipovljanima

Bukovski, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:256026>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

TINA BUKOVSKI

**ULOGA ČEŠKE BESEDE U OČUVANJU ČEŠKOG JEZIKA I KULTURE U
LIPOVLJANIMA**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

dr. sc. Marina Jajić Novogradec, poslijedoktorandica

Alen Novosad, viši lektor

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

TINA BUKOVSKI

**ROLE ČESKÉ BESEDY V ZACHOVÁNÍ ČESKÉHO JAZYKA A KULTURY V
LIPOVLANECH**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

dr. sc. Marina Jajić Novogradec, poslijedoktorandica

Alen Novosad, viši lektor

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

TINA BUKOVSKI

**THE ROLE OF THE CZECH BESEDA IN PRESERVING THE CZECH LANGUAGE
AND CULTURE IN LIPOVLJANI**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

dr. sc. Marina Jajić Novogradec, poslijedoktorandica

Alen Novosad, viši lektor

Zagreb, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Uloga češke besede u očuvanju češkog jezika i kulture u Lipovljanima* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Marine Jajić Novogradec i prof. Alena Novosada.

Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Vlastoručni potpis studentice

(ime i prezime)

Sadržaj

Uvod.....	1
1 Dosljavanje Čeha na područje današnje Slavonije.....	3
1.1 Razlozi doseljenja Čeha u Lipovljane	3
1.2 Život Čeha na novom teritoriju	5
2 Od Čehoslovačke besede do Češke besede Općine Lipovljani.....	9
2.1 Čehoslovačka beseda	9
2.2 Češka beseda Općine Lipovljani	10
3 Literarno stvaralaštvo istaknutih članova <i>Češke besede Općine Lipovljani</i>	12
3.1 Umjetničke skupine Češke besede Općine Lipovljani	16
3.2 Plesna skupina odraslih	16
3.3 Dječja skupina	18
3.4 Glazbena skupina.....	19
3.5 Pjevačka skupina	20
3.6 Kreativno-literarna skupina	21
4 Realizacija umjetničkog programa.....	24
4.1 Suradnja s drugim besedama i nastupi diljem Hrvatske	24
4.2 Manifestacija Lipovljanski susreti	25
4.3 Inozemni nastupi.....	26
5 Promicanje učenja Češkog jezika i kulture po Modelu C u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Općini Lipovljani	28
5.1 Nastava Češkog jezika i kulture	28
6 Primjena Odluke o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) u nastavi	31
7 Nastavni materijali u poučavanju Češkog jezika i kulture u svrhu izrade Godišnjeg plana i programa.....	35
8 Izrada Godišnjeg plana i programa za nastavu Češkoga jezika i kulture i prikaz jedne nastavne jedinice	38
8.1 Implikacije nastavnog sata na temu Češke besede u daljnjem osvještavanju djece mlađe dobi za važnost njegovanja češkog jezika i kulture u njihovom kraju	50
Zaključak.....	52
Literatura	54
Izvori s interneta.....	55
Prilog 1	57

Prilog 2	58
Prilog 3	59
Prilog 4	60
Sažetak na hrvatskom jeziku	61
Sažetak na češkom jeziku.....	62
Sažetak na engleskom jeziku.....	63

Uvod

Ovaj rad bavi se prikazom načina očuvanja češkog jezika i kulture kao nacionalnog identiteta Čeha u Republici Hrvatskoj, u sredini gdje je većinsko stanovništvo hrvatske nacionalnosti. Cilj rada bio je, na temelju bogatog umjetničkog i kulturnog djelovanja udruge Češka beseda u mjestu Lipovljani i njezine uloge u društvu, osmisliti Godišnji plan i program za predmet Češki jezik i kultura u osnovnoj školi (Model C) temeljen na novom Kurikulumu, a u koji bi bile integrirane aktivnosti kojima se bavi Češka beseda. Također je jedan od ciljeva rada predložiti nastavnu jedinicu za jedan nastavni sat u kojem učenici uz jezičnu kompetenciju stječu i sociokulturnu kompetenciju na satu Češkog jezika i kulture po Modelu C.

U radu se daje kratki povijesni pregled doseljavanja stanovništva s područja Češke Republike na područje zapadne Slavonije u Republici Hrvatskoj. Navode se motivi doseljavanja i razlozi za ostanak u novoj domovini. Opisuju se načini i ustroj udruženja Čeha u Hrvatskoj, te se najprije govori o udruzi *Čehoslovačka beseda* u Lipovljanima, čiji se naziv kasnije mijenja u naziv *Češka beseda*. *Češka beseda* sinonim je za najnižu organizacijsku jedinicu ne samo dobrovoljaca i zaljubljenika u češki jezik i kulturu, nego i izravnih potomaka prvih doseljenih Čeha u Hrvatsku. Najveće upravljačko tijelo češke nacionalne manjine je Savez Čeha kao krovna organizacija svih Čeških beseda u Hrvatskoj.

Nadalje, rad je posvećen djelovanju i zalaganju članova Češke besede Općine Lipovljani, češke manjinske udruge u Lipovljanima, napose njegovim istaknutim članovima kao što su gospodin Mirko Knjižek i gospođa Željka Uhitil. Predstavljene su sve skupine lipovljanske Besede koje se bave kulturno-umjetničkim radom te njeguju češki ples, pjesmu i češku riječ unutar, ali i izvan granica Republike Hrvatske. Uz detaljan prikaz svake od skupina Besede, u radu su navedene sve kulturne manifestacije na kojima lipovljanska Beseda već tradicionalno sudjeluje. Kao najznačajnija kulturna manifestacija izdvajaju se *Lipovljanski susreti*. Oživljavanju takve velike i važne multikulturalne i multinacionalne manifestacije značajno je doprinijela Češka beseda Općine Lipovljani.

Drugi dio rada posvećen je učenju češkog jezika i kulture u hrvatskom obrazovanju, točnije u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima. U navedenoj se školi Češki jezik i kultura predaje kao fakultativni predmet po Modelu C i time se obogaćuje školska ponuda učenja manjinskih jezika, s ciljem očuvanja jezika i kulture nacionalnih manjina u Hrvatskoj, što je propisano *Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*.

Osim što u svom programu nudi fakultativnu nastavu na manjinskom jeziku, Osnovna škola Josipa Kozarca uključila se u ERASMUS + K2 projekt kako bi popularizirala učenje češkog, slovačkog i ukrajinskog jezika i kulture, te istovremeno povezala nastavnike u poučavanju manjinskih jezika u školama.

U radu je provedena usporedba očekivanja i mogućnosti u području poučavanja Češkog jezika i kulture u osnovnoj školi. Također se analizira *Kurikulum za nastavni predmet Češki jezik i kulturu za osnovnu i srednju školu po Modelu C* na temelju kojeg se izrađuje Godišnji plan i program Češkog jezika i kulture za osnovnu školu i prikazuje priprema za nastavnu jedinicu na temu „Češka beseda Općine Lipovljani“, koja osim propisanih pedagoških standarda sadrži interaktivne metode karakteristične za suvremenu nastavu češkoga jezika.

1 Doseljavanje Čeha na područje današnje Slavonije

U vrijeme Austro-Ugarske Monarhije pod jednom krunom bili su sjedinjeni mnogi germanski (Nijemci, Austrijanci), ugarski, italiski i slavenski narodi (Poljaci, Slovaci, Česi, Hrvati, Slovenci, Srbi, Ukrajinci). Vladajući su raznim pogodnostima planski motivirali stanovništvo da se međusobno miješa i da se naseljavaju slabo naseljena područja unutar granica Monarhije kako bi se spriječio masovan odlazak stanovništva u Ameriku (Matušek, 2005: 4).

Kako autor Ivan Certić u knjizi *Lipovljani tragom prošlosti* (2020: 125-130) navodi, najbrojnija migracija stanovništva s prostora današnje Češke i Slovačke¹ na prostor nekadašnje Vojne krajine uslijedila je u razdoblju od 1870-ih do 1930-ih godina. Dolazak doseljenika iz Češke i Slovačke koji su na prostore današnje Slavonije (primjerice u naselje Ivanovo Selo kod Grubišnog Polja) stigli prije navedenog razdoblja bio je motiviran vojnim vlastima, točnije muškarci su kao vojnici sa svojim obiteljima dolazili na područje Vojne krajine kako bi čuvali pogranično područje Austro-Ugarske Monarhije i susjednih država (Matušek, 2005: 3-4). Njima je Monarhija omogućavala razne povlastice kako bi svoje vojnike potakla na ostanak na tim područjima i nakon prestanka vojne službe, tako da su vojnici i djelatnici u okviru vojnih potreba uvijek bili u povoljnijem položaju nego ostali pripadnici društva.

1.1 Razlozi doseljenja Čeha u Lipovljane

Unatoč mnogim izvorima o motivima doseljenja Čeha na područje Slavonije, teško je definirati razlog doseljenja novog stanovništva, konkretno u mjesto Lipovljani. Osim vojne obaveze, kao razlog za doseljenje Čeha na područje Slavonije, spominju se i drugi oblici poticaja za doseljenje Čeha na područje Lipovljana. Najučinkovitiji način bila je izravna preporuka i poziv pojedinca, koji se već smjestio u Lipovljanima, da pozove rođake i poznanike da dođu na područje gdje bi mogli lakše živjeti nego u staroj domovini. Autor Josip Matušek tako navodi:

„Vrlo je često bilo dovoljno da se u nekom kraju nađe vlastelinski ili državni službenik Čeh ili Slovak i da uoči mogućnost lakšeg i ljepšeg života za svoje zemljake.“ (v. Matušek, 2005: 4).

¹ U radu se često uz Čeha navode i Slovaci kao pripadnici doseljenog etniciteta. To zajedništvo proizlazi iz sličnosti jezika i kulture te kasnije zajedničke države Čehoslovačke.

Najčešće su to bili pojedini češki oficiri, službenici, obrtnici i radnici². Između ostalog važnu ulogu imali su i seoski učitelji koji su porijeklom bili Česi i Slovaci. Naime, u Lipovljanima je oko 1770. godine osnovana trivijalna škola u kojoj se podučavalo čitanje i pisanje na hrvatskom i njemačkom jeziku, matematika (račun) te vjeronauk. U toj je školi puno učitelja i učiteljica bilo češkoga porijekla, primjerice Emanuel Borovský (1780) i Paul (Pavel) Bešenský (1837-1843), a učiteljica Kristina Jech je djelovala u djevojačkoj školi nakon njenog osnutka 1829. godine. Pretpostavlja se da su i učitelji doprinijeli širenju dobrog glasa o lipovljanskom kraju na području Češke (ibid).

Budući da je lipovljanski kraj poznat po stoljetnim šumama hrasta lužnjaka, zabilježeno je da su i šumski radnici bili češke krvi o čemu svjedoči sljedeći izvor:

„Premda o tome ne postoje sasvim točni podaci, ipak se za god. 1905. navodi da su u šumarstvu Hrvatske i Slavonije radila 73 šumska stručnjaka i 60 pomoćnih službenika Čeha. Dr. Jan Auerhan u svojem djelu navodi da se najveći broj Čeha doselio u Hrvatsku u razdoblje od 1876. do 1890., a to su upravo i počeci doseljavanja Čeha i Slovaka u Lipovljane, Krivaj i Međurić.“ (Matušek, 2005: 5).

Tako su se ljudi polako jedan za drugim odvažili na preseljenje u novi daleki kraj koji je obilovao plodnom zemljom u nadi da će ondje proživjeti sretnije dane i ostvariti bolju budućnost za svoje mlade naraštaje. Česi su bili vrijedni zemljoradnici i bilo je od velike važnosti imati vlastiti posjed kako bi se što lakše mogla prehraniti mnogobrojna obitelj. U staroj domovini bilo je dosta pučanstava stoga je konkurencija za posjed bila velika, a manji posjed je za jednu obitelj značio i skromniji prinos u naturi.

Doseljavanju ili pak odluci o ostanku na lipovljanskom području uvelike je doprinijela postepena demilitarizacija Vojne krajine od 1871. godine. Lančanom reakcijom je raspust Vojne krajine prouzročio raspadanje zadruga. To je bila prilika da se za mali novčani iznos kupi veliki zemljišni posjed. Kako domaće stanovništvo nije bilo pretjerano zainteresirano za takve ponude, stranci (u ovom slučaju Česi) su s velikim zanimanjem gledali na zapuštene posjede s obiteljskim kućama i velikim obradivim površinama (v. Matušek, 2005).

² Usmenom predajom poznato je da su Lipovljane naselili brojni obrtnici češkog porijekla. Među obrtnicima je bilo postolara (djed autorice rada bio je postolar), stolara, limara, kovača, mlinara i ostalih. Češki učitelji su također bili cijenjeni među sumještanima.

1.2 Život Čeha na novom teritoriju

O životu doseljenih Čeha na područje Lipovljana saznajemo puno informacija iz knjige *Lipovljani tragom povijesti* (Ivan Certić, 2020: 99-113, 125-130, 169-171, 224). Ta knjiga sadrži brojne rukopise lipovljanskih starosjedioca, poput Ivana Ljubojevića, Josipa Junaševića i Josipa Kozarca. Iste rukopise upotrijebio je i Josip Matušek za svoju knjigu u kojoj se vrlo vjerno predočavaju uvjeti u kojima su se zatekli novopridošli stanovnici te njihove gospodarske navike (v. Matušek, 2005: 6). Naime, spomenuti autori navode kako je nakon raspada zadruge na području Lipovljana, umjesto dotadašnje podjele poslova (svinjar čuva svinje, kravar čuva krave, ovčar čuva ovce), sva briga oko zemlje pala na teret jedne obitelji koja realno nije mogla obaviti sav obujam posla koji je bio potreban da bi zemlja dala plodan urod. Tako je dosta obradive površine bilo zapušteno i zaraslo travom, no porez na zemlju morao se platiti, stoga su mnogi vlasnici bili primorani zemljište dati badava samo da izbjegnu plaćanje poreza. Ta ista zemlja nudila se i na dražbama, ali kupca nije bilo ni za lijek. No, tadašnje vlasti su se dosjetile kako doskočiti tom problemu pa je pokrenuto oglašavanje u češkim novinama da se prodaje zemlja. Uistinu je došlo nekoliko zainteresiranih Čeha da pogledaju i kupe zemlju. Cijena zemlje bila je, može se reći, simbolična – trebalo je platiti samo dug za porez. Budući da su se prodavali veliki posjedi, takva obaveza je ipak nadilazila mogućnosti da jedna obitelj samostalno obrađuje toliku površinu jer prvi češki doseljenici nisu imali ni oruđe ni stoku što bi im uvelike olakšalo poslove.

„Imali su, doduše, kuću i zemlju, ali osim toga nisu posjedovali ništa, ni plug, ni kola, ni stoku. Ni novaca nisu imali jer su to većinom bili siromašni radnici i bezzemljaši. Zbog toga su zemlju obrađivali lopatama, koliko su stigli, sadili su krumpir i jeli krumpirovu juhu, a krumpir im je služio umjesto kruha. Tako se živjelo iz dana u dan, jer ništa drugo nisu imali. Kad su se uvjerali da tako neće moći živjeti, pisali su svojim rođacima da dođu u Lipovljane. Prodali su im pola svoga posjeda i dobili toliko koliko su platili za cijeli posjed... To je trajalo nekoliko godina dok se u Lipovljane nije doselilo toliko Čeha da su se brojčano izjednačili s nama Hrvatima. (...) Prvi češki doseljenici obrađivali su polja onako kako su naučili u Češkoj, a mi smo bili uvjereni da neće imati ni kruha. Mi smo gospodarili prema starim navikama pa nismo imali ni toliko koliko Česi... nismo imali toliko gnojiva da bismo mogli pognojiti sva polja, zato je urod bio slab...“ (Matušek, 1976: 8, 9).

Hrvatski književnik i šumar Josip Kozarac bio je u bliskom kontaktu s Česima za vrijeme studija u Beču. Ondje se družio s mladim Česima koji su studirali šumarstvo, poljoprivredu, voćarstvo i vinogradarstvo, a neki od njih su se uistinu i doselili u lipovljanski kraj. Josip Kozarac je, za vrijeme svoje šumarske službe u Lipovljanima u razdoblju od 1885. do 1895. godine, osobno svjedočio preobražaju Lipovljana koji se dogodio zahvaljujući vrijednim doseljenim Česima³. O tome je pisao u svojim autorskim djelima, no ostali su zabilježeni i njegovi rukopisi koji se citiraju u knjigama *Lipovljani tragom povijesti* (Certić, 2020), *Česi i Slovaci u Lipovljanima* (Matušek, 2005) i *Lipovljani u životu i djelu Josipa Kozarca* (Matušek, 1976). Bio je zadivljen skromnošću i predanošću kojom su Česi brinuli o svojim imanjima. Opisivao je kako su spretni u obradi zemlje te da imaju značajno veće znanje i bolje vještine od domaćeg stanovništva kada je u pitanju uzgajanje poljoprivrednih kultura:

„Ovdje (op. a. u Češkoj) se sije svaki komadić, ma ne bio veći od dlana. Kod nas (op. a. u Lipovljanima) se ore za sve drvenim plugom: i za kukuruz, i za žito, i za krumpir – i na svakoj zemlji. Ovdje imadu pet šest vrsti plugova, a svaki je za drugi posao. Kod nas gnoji se samo konjskim i goveđim gnojem, a i to kad je već deset godina ležao na gomili i sasvim istrunuo. Znam, da ćete se krstiti od čuda, kad vam rečem, da se ovdje polje gnoji s 8-9 vrsti gnoja, za svaki usjev drugi gnoj. Žitu treba nešto drugo, a korunu (krumpiru), leći itd. treba opet što drugog. Za jedan usjev ovaj je gnoj pretežak, a za drugi preslab. Kad zapitam ove ljude: Zašto toliko gnojite? Vele mi: A kako bi inače rodilo? Što zemlji oduzmeš, to joj moraš i dati. (...) Što je čovjeku hrana, to je zemlji gnoj. Prestaneš li čovjeka hraniti, umre, pa tako i zemlja.“ (Matušek, 1976: 12).

Česi su tako bili posebno uspješni u uzgoju krumpira, što je značajno obilježilo njihovu ishranu. Još se ističu po tome da su u lipovljanski kraj donijeli novu kulturu, odnosno sijali su djetelinu, što domaće stanovništvo tada još nije prakticiralo. Uzgajali su još lucernu i repu, sijali su djetelinu. Česi su prvi u Lipovljane donijeli vršaći stroj (Certić, 2020: 101).

Osim u načinu obrade zemlje, doseljenici su se od domaćeg stanovništva razlikovali i po načinu života (v. Matušek, 1976). S jedne je strane domaće stanovništvo živjelo u prostranim i visokim drvenim kućama, drugačije su gradili staje i brinuli o svojim stočarskim grlima, a zbog potrebe za društvom često su zalazili u seoske gostionice. S druge su pak strane Česi zadržali svoj karakterističan način života iz domovine i živjeli su skromno. Ako je

³ <https://www.biografija.com/josip-kozarac/>

bilo potrebe izgraditi vlastiti dom, gradili su manje kuće od jeftinijeg materijala (zemunice ili kuće od prijesne cigle), stajale su se nastavljale tik uz kuću kako bi stoka bila pod boljim nadzorom gazde, a i rijetko su svraćali u gostionice, jer su brinuli o mnogobrojnom potomstvu, što kod starosjedioca nije bio čest prizor. Izvrstan primjer čeških doseljenika koji objedinjuje sve navedeno je češka obitelj Kupský, koja se spominje u više djela Josipa Kozarca, a napose u nedovršenom romanu *Živi kapitali* (ibid). Gazda Kupský imao je vršalicu pa je vršeći žito kod sumješšana zarađivao. Bio je to naporan posao za njega i njegove konje, koje Kozarac naziva „mršava kljusad“. Kozarac je iznimno cijenio doseljene Čehe, te je smatrao da se domaće stanovništvo treba ugledati na te ljude te je u njima vidio uzor, odnosno „živi kapital“ za gospodarsko oživljavanje lipovljanskog kraja.

Važno je napomenuti da su na području Lipovljana i u ostalih devet sela koja su spadala pod Lipovljane živjeli isključivo Hrvati katolici. S dolaskom stranaca ta se jednovrsnost obogatila različitim etnicitetima i vjeroispovijestima, pa tako i danas u središtu Lipovljana stoje dvije crkve: Crkva sv. Ane u koju idu vjernici grkokatoličke vjeroispovijesti te Crkva sv. Josipa u koju zalaze vjernici rimokatoličke vjeroispovijesti. Crkvu sv. Ane u Lipovljanima podigli su doseljenici iz Ukrajine, kao i pripadnici ostalih nacionalnih manjina koji su iste vjeroispovijesti.

Nešto kratko o vjeroispovijesti doseljenih Čeha u Lipovljane govori se u školskoj spomenici koju je bilježio učitelj Josip Junašević za vrijeme svoje službe pa se tako, misleći na Čehe navodi: „Oni su većinom katolici ali i kalvini i luterani...“ (Matušek, 2005: 8). Dakle, Česi katolici su se mogli lijepo uklopiti s domaćim stanovništvom u smislu njegovanja vjere kao čimbenikom svoje kulture, dok su pripadnici ostalih vjeroispovijesti svoju vjeru vjerojatno obilježavali privatno, u krugu obitelji i istomišljenika.

Nadalje, u spomenici učitelja Junaševića spominje se kako su češki učenici postizali odličan uspjeh u školi, te da su bili učenici koji su s lakoćom usvajali hrvatski jezik, čak su imali bolje rezultate od učenika Hrvata kojima je hrvatski jezik bio materinski. Budući da su češke obitelji imale više djece od hrvatskih obitelji, jedno vrijeme je broj češke djece u školi u Lipovljanima premašio broj domaćih. O tome svjedoče sljedeći podaci iz tablice.

Tablica 1. Kretanje broja čeških i hrvatskih učenika u Osnovnoj školi u Lipovljanima, (Matušek, 2005: 8-9).

Godina	Hrvati	Česi
1894.	46	90
1896.	nije zabilježeno	102
1897.	56	116
1900.	53	121
1905.	65	77
1910.	43	66
1915.	52	63
1920.	51	67

Iz tablice je vidljivo da je broj čeških školaraca u Lipovljanima postepeno rastao sve do 1905. Objašnjenje za smanjen broj češke djece u lipovljanskoj školi krije se u činjenici da se 1906. godine otvorila škola u Krivaju pa je mnogima bilo puno bliže dolaziti u Krivaj nego u Lipovljane na nastavu. K tome je veliko iseljavanje Čeha u Ameriku doprinijelo dodatnom opadanju broja češke školske djece, sve dok ih u konačnici Slovaci i Hrvati nisu brojčano nadmašili. Unatoč zabilješkama u školskim knjigama o narodnosti učenika, ti podaci ne oslikavaju realno stanje onoga vremena. Naime, u *Glavnom imeniku* škole mogu se naći brojna čehoslovačka prezimena djece upisane još prije 1883. godine, što znači da se naseljavanje Česima i Slovacima odvijalo puno intenzivnije nego što je zabilježeno (v. Matušek: 2005, 9-17).

2 Od Čehoslovačke besede do Češke besede Općine Lipovljani

2.1 Čehoslovačka beseda

Od 1900. godine u Lipovljane se doseljava značajan broj Slovaka, tako da Česi više nisu najbrojnija nacionalnost u mjestu, jer njihova brojnost opada sve učestalijim odlaskom stanovništva u Ameriku. Budući da su Česi i Slovaci u izvornim domovinama susjedni narodi, takve odnose nastavili su njegovati i u novoj domovini. Stoga se po uzoru na prve udruge Čeha i Slovaka u urbanim sredinama (Zagreb, Daruvar, Bjelovar...), 1921. godine u Osijeku prvo osniva Čehoslovački savez u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, koji će se kasnije razdvojiti u dva smjera: Savez Čeha (sa sjedištem u Daruvaru) i Savez Slovaka (sa sjedištem u Našicama). Trend osnivanja udruga nastavljen je i u manjim sredinama (v. Matušek, 2005: 17).

M. Knjižek (2015: 7-10), N. Zeman (2014) i J. Matušek (2005: 17-22) opisuju kako je došlo do osnivanja čehoslovačke udruge na području Lipovljana. Iako Matušek (2005) negira postojanje lipovljanske Čehoslovačke besede od 1923. godine, jer predstavnik Besede nije sudjelovao na 1. redovnoj skupštini Čehoslovačkog saveza održane 10. srpnja 1924. u Bačkom Petrovcu, zapisi iz knjige udruge Čehoslovačke besede u Lipovljanima tvrde suprotno. U Lipovljanima je 11. ožujka 1923. osnovana *Čehoslovačka beseda* u kući – gostionici obitelji Toupal. Inicijativu za osnivanje takvog društva dali su supružnici Marija i Norbert Toupal, a podržali su ih članovi (njih ukupno 11) koji su odmah ustrojili Upravni odbor Besede. Za predsjednika je imenovan Mihal Mačkala, zamjenik je bio Antun Nabity, tajnik Antun Zeman, a blagajnik Norbert Toupal (Bláha, 2005; 51). Beseda je prvih godina djelovala samo u obliku organiziranja zabava uz čehoslovačku glazbu i pjesme. 1932. godine dolazi do izmjene rukovodstva u Besedi, te se zahvaljujući trudu učitelja Josipa Bjehavog pod njegovim vodstvom organiziraju nastupi Besede na žetvenim svečanostima i drugim događanjima u mjestima gdje žive češki doseljenici (v. Matušek, 2005).

Postepeno se pomoću donacija iz Praga i financijskim doprinosima iseljenika (lipovljanskih Čeha) u Ameriku izgradila kuća u kojoj je Beseda imala svoje sjedište. 1956. godine Upravni odbor Besede odlučuje prodati tu kuću i novac dati općini za izgradnju Društvenog doma u kojem bi Beseda trebala dobiti svoj prostor za rad. Međutim, taj plan nije ostvaren jer je u to vrijeme postojala veća potreba za školom nego za Društvenim domom, stoga je izgrađena škola. Budući da Beseda nije imala svoj prostor, a nepovoljni politički

utjecaji su jačali, 3. veljače 1963. odlučeno je da Čehoslovačka beseda prestaje s radom (Knjižek, 2015: 10).

2.2 Češka beseda Općine Lipovljani

U Lipovljanima živi puno pripadnika različitih nacionalnosti i neke nacionalne manjine su se organizirale u udruge (Ukrajinci, Slovaci), stoga se rodila ideja o obnovi udruge od strane pripadnika češke nacionalne manjine. Tako je troje lipovljanskih entuzijasta (Rudolf Jansky, Jaromir (Vlado) Vanjek i Nikola Zeman) nastojalo obnoviti *Češku besedu* kao nasljednicu nekadašnje *Čehoslovačke besede* (Knjižek, 2015: 15-16). U tom naumu su uspjeli. Ivan Doležal, tajnik Češke besede općine Lipovljani, u razgovoru je opisao kako se osnovala Češka beseda. Uz potporu Saveza Čeha i Sisačko-moslavačke županije, 29. listopada 2004. osnovana je *Češka beseda Općine Lipovljani*. Prvi predsjednik je Mladen Počta, no 18. veljače 2005. dolazi do smjene vodstva, te ulogu predsjednika preuzima Mirko Knjižek. On se pokazao kao odličan izbor za tu poziciju jer je inicirao sve oblike aktivnosti Besede. Na njegovu inicijativu osnivaju se brojne skupine Besede, plesna i pjevačka skupina idu na nastupe, postižu se odlični rezultati Besede, radi se na izdavanju knjige *Česi i Slovaci u naseljima Lipovljani i Krivaj*, raste broj članova, izdaje se i monografija *Češka beseda Općine Lipovljani 2004.-2014.* autora Mirka Knjižeka.

Iz razgovora s dugogodišnjim tajnikom Besede, gospodinom Ivanom Doležalom, koji i dalje obnaša tu funkciju, saznajemo više informacija o djelovanju udruge od njene obnove 2014. (Prilog 1). Beseda broji 185 članova, a od osnivanja je zabilježeno 255 članova. U Besedu nisu uključeni samo Lipovljanci, članova ima iz čak 15 mjesta iz šire okolice. Aktivni članovi skupina svu su opremu, nošnje i instrumente držali u svojim kućama, jer u to vrijeme nije postojala prostorija za rad udruge, sve do 2010. kada Beseda jednu malu prostoriju u Društvenom domu dijeli s Udrugom umirovljenika. Tajnik Doležal kaže da su se iz tog razloga aktivirala nastojanja da se pronađe samostalan prostor za Besedu. 2012. godine Beseda je darovala 100 000 kuna Općini Lipovljani za uređenje Društvenog doma u Lipovljanima, a ta sredstva došla su iz Češke Republike posredstvom Saveza Čeha, zahvaljujući zalaganju tadašnje predsjednice Saveza Eleonore Janote i saborskog zastupnika Vladimira Bileka. 2016. godine Beseda je dobila novouređenu prostoriju u Društvenom domu u Lipovljanima. U nabavi potrebne opreme i uredskog materijala pomogao je zastupnik Vladimir Bilek.

Tajnik Besede u razgovoru je potvrdio da je na Godišnjoj izbornoj skupštini 21. veljače 2017. dotadašnji predsjednik Mirko Knjižek iz zdravstvenih razloga napustio predsjedničko mjesto Besede, no ostao je član Upravnog odbora. Na mjestu predsjednika naslijedio ga je Marijan Kadliček, dopredsjednici su bili Vjera Ožoga i Slavko Kupski, a tajnikom je ostao Ivan Doležal, blagajnik Branko Chour, a gospodar Miroslav Lovčanin. Nakon dvije godine predsjedništva, Marijan Kadliček daje ostavku i na njegovo mjesto dolazi Vjera Ožoga, koja je i dalje aktualna predsjednica društva.

3 Literarno stvaralaštvo istaknutih članova *Češke besede Općine Lipovljani*

Češka beseda Općine Lipovljani može se pohvaliti svojim članovima, koji marljivo stvaraju literarni sadržaj, stoga ćemo izdvojiti dvije osobe koje su dale značajan doprinos u radu Češke besede Općine Lipovljani – Mirko Knjižek, autor dvije zbirke čeških pjesama i dugogodišnji predsjednik Besede, te Željka Uhitil, pjesnikinja, koja je u svoje dvije zbirke pjesama na hrvatskom jeziku objavila i pokojnu na češkom jeziku.

Mirko Knjižek je od same obnove Besede 2004. godine imao vodeću ulogu u udruzi, kao što su prije njega imali njegovi preci u samim počecima Čehoslovačke besede u Lipovljanima i Krivaju. Mirko Knjižek rođen je u Krivaju 7. listopada 1950. kao dijete čeških doseljenika. Školovao se u Krivaju, Banovoj Jaruzi i Kutini, a daljnje školovanje odvelo ga je u Zagreb. (Knjižek, 2019: 133)

Prema riječima tajnika Besede, njegovo zalaganje za *Češku besedu Općine Lipovljani* rezultiralo je time da je lipovljanska Beseda nekoliko godina za redom bila proglašena jednom od najaktivnijih beseda u Republici Hrvatskoj (tajnik pritom nije naveo točne godine). Navodi kako je M. Knjižek od trenutka umirovljenja svaki slobodan trenutak posvetio planiranju aktivnosti i vođenju lipovljanske Besede, čiji je predsjednik bio 12 godina (od veljače 2005. do veljače 2017.)⁴. Između ostalog svoj interes za češki jezik i kulturu ostvario je i kroz literarni izričaj (Knjižek, 2019:134). Naime, kako stoji u njegovu životopisu u drugoj zbirci pjesama, M. Knjižek još je u školskim danima bio poznat po tome da je dobro pisao sastavke i da su se oni čitali pred cijelim razredom, čega se on tada vrlo sramio. Kasnije je u mladosti i dalje bilježio stihove, no tada tome još nije pridavao veliku pažnju, jer je bio zaokupljen poslom i obiteljskim obavezama. Međutim, u mirovini je ipak pronašao vrijeme i za taj hobi, stoga je pisao pjesme, humoreske, novele i putopise, a surađivao je s mnogim lokalnim tjednicima i revijama, gdje su njegova pjesnička djela i objavljivana (ibid). M. Knjižek nije zapisivao samo svoja djela, već je bilježio opažanja vezana uz aktivnosti i kulturu čeških doseljenika i njihovih potomaka u Krivaju i okolici, pa je tako autor monografije *Češka beseda Općine Lipovljani – 10 godina rada*, a koautor je u knjizi *Česi i Slovaci u naseljima Lipovljani i Krivaj*.

Bio je istaknuti član Predsjedništva Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj. Za svoja zalaganja na području promicanja manjinske kulture dobio je mnoga priznanja i nagrade:

⁴ Toj predanosti i angažmanu svjedočila je i sama autorica rada jer je osobno poznavala Mirka Knjižeka.

Priznanje za istaknuti i požrtvovni trud, za kulturno-povijesni rad u okviru češke nacionalne manjine od Saveza Čeha u RH, Priznanje za deset godišnji neprekidni požrtvovni rad u vođenju udruge od ČB Općine Lipovljani, te Priznanje kao počasni član, za potporu i širenje zajedništva za interes, suradnju i dobrobit povijesti tri naroda od češke udruge Bohemija u Budimpešti (Knjižek, 2019: 134).

M. Knjižek pisao je dvojezično, na češkom i na hrvatskom jeziku. Svoja djela sabrao je u dvije zbirke pjesama. Prva zbirka iz 2015. godine nosi ime *Sve moje ljubavi*. U zbirci se izmjenjuju pjesme posvećene njemu dragim osobama: roditeljima, supruzi, pa čak i nekim simpatijama iz mladenačkog života. Volio je mjesto Krivaj i ono ga je obilježilo, te mu se cijeli život rado vraćao, o čemu svjedoči i sam u predgovoru prve zbirke:

„Ja sam porijeklom Čeh, ali životom, radom i djelom sam Hrvat. Treća sam generacija predaka rođenih ovdje, a rađa se već i peta. Ali, u nečemu sam ja u Krivaju ipak prvi, što me čini sretnim i zadovoljnim. Ja sam, naime, prvi koji je napisao pjesmu o svom selu. Neka mi se oprostí ako slučajno nije tako, ali sigurno mogu reći da sam prvi koji sam napisao pjesmu o Krivaju, a da je ona i negdje objavljena. Nadam se da nisam i zadnji.“ (Knjižek, 2015: 8-9).

Posebnu važnost za njega imaju upravo pjesme o Krivaju, o mjestu koje je toliko volio i uvijek mu se rado vraćao. Najdraže teme za pisanje su mu rodoljubne, ljubavne i pjesme za majku. Pisao je i o svakodnevnom životu, pa čak i o političkim temama s dozom kritike. U prvoj zbirci objavljene su 23 pjesme i dva prozna teksta na češkom jeziku. Nisu sve pjesme nastale izvorno na češkom jeziku, polovina njih je naknadno prevedena na češki i lektorirana uz pomoć gospođe Alene Raisové.

Druga zbirka pjesama nosi naziv *Na pravom putu*, objavljena je 2019. godine i također je dvojezična. Za obradu čeških pjesama, a i poneki prijevod s hrvatskog na češki, bila je zadužena gospođa Libuše Stráníková, tadašnja predsjednica Saveza Čeha u RH. U zbirci su pjesme grupirane po tematici, primjerice, ljubavne pjesme, pjesme za djecu i pjesme s rodoljubnom tematikom. Uz originalno standardno izdanje, ostvareno je i takozvano džepno izdanje zbirke, koje u smanjenom opsegu sadrži pjesme iz zbirke standardne veličine.

M. Knjižek bio je član *Književno likovnog društva Rešetari, Udruženja Balkanskih umetnika* u Subotici i *Kluba čeških literata* u Daruvaru (Knjižek, 2019: 134). Tajnik Besede u razgovoru je potvrdio da je M. Knjižek aktivno sudjelovao na raznim književnim događanjima i rado se odazivao na javna čitanja poezije unatoč tome što je uvijek imao veliku tremu. Njegovo zdravstveno stanje bilo je više puta narušeno, no nikada nije očajavao i nastojao je zadržati optimizam. Nažalost, njegovo slabo srce otkazalo je 31. srpnja 2021.

godine upravo za vrijeme čitanja vlastitih pjesama na češkom jeziku u sklopu gostujućeg nastupa lipovljanske Besede kod prijateljske Češke besede u Prijedoru. Velike srpanjske vrućine, naporan put i dugo čekanje za prelazak hrvatsko-bosanske granice, dodatan stres i uzbuđenje zbog javnog nastupa pred publikom bili su faktori koji su previše opteretili slabo srce Mirka Knjižeka, te je on nakon pročitane zadnje pjesme preminuo na pozornici. Sahranjen je na mjesnom groblju u Krivaju 4. kolovoza 2021. nakon održane komemoracije u Lipovljanima (Raisová: 2021).

Iako su objavljene dvije zbirke pjesama, Mirko Knjižek se time nije zadovoljio nego je pisao i radio na svojoj trećoj zbirci, napominje tajnik Besede. Nažalost, smrt ga je u tom naumu zaustavila, ali njegova zbirka pjesama bi ipak trebala ugledati svijetlo dana. Naime, bliski suradnici iz brojnih literarnih udruga preuzeli su dužnost posthumno objaviti njegove pjesme, pa se tako planira na njegov rođendan, 7. listopada 2023. godine promocija treće zbirke pjesama. Isticao se kao osoba koja se zalagala za očuvanje i njegovanje češkog jezika i kulture, praktično je živio svoja uvjerenja, te je bio jedna od rijetkih osoba koja je mogla ne samo čitati češki, već i producirati tekstove na češkom na području cijele općine Lipovljani – tako je M. Knjižeka opisao dugogodišnji suradnik, I. Doležal.

Osim gospodina M. Knjižeka, dragocjena i vrlo aktivna članica Češke besede Općine Lipovljani je gospođa Željka Uhitil. Ona se također istaknula svojim literarnim radom na češkom jeziku. Razgovor sa Ž. Uhitil otkrio je mnoga iznenađenja o njenom životu i načinu kako nastaju njene pjesme (Prilog 4). Ž. Uhitil rođena je 1965. godine u Lipovljanima. U šali kaže kako ima „tri četvrtine čeških i jednu četvrtinu ukrajinskih korijena“, no unatoč tome, češki se nije zadržao kao jezik komunikacije u obitelji, pa ga gospođa Uhitil samo razumije, ali ne upotrebljava u govoru. Međutim, pripadnica je češke nacionalne manjine. Unazad pet godina aktivno pleše sa sinom kao plesnim partnerom u plesnoj skupini *Krok sun krok* Češke besede Općine Lipovljani. Osim redovnim sudjelovanjem u plesnoj skupini i na kreativnim radionicama, bavi se i pisanjem poezije. Počela je pisati pjesme u vrijeme osnovnoškolskih dana, no tome nije pridavala posebnu pažnju jer je bezbroj pjesama zapisala na komadiće papira, koji su se s vremenom zagubili ili završili bačeni u smeću. S ponosom je naglasila da se presudan trenutak dogodio 6. siječnja 2019. kada je osjetila silnu potrebu da pjesmu u nastajanju zapiše u rokovnik. Od toga dana, kaže, rokovnik je njen vjerni pratitelj koji strpljivo sabire sve pjesme čiji se redni brojevi samo nižu, pa se tako krajem lipnja 2022. broj zaustavio na 1334 pjesme. Dakle, unazad tri godine Ž. Uhitil zapisala je veliki broj pjesama

slobodnog stiha na hrvatskom jeziku raznovrsne tematike. O njenom talentu najbolje svjedoči njena izjava:

„Kad pjesma nastaje i kad mi naviru misli, ne stignem sve lijepo zapisati koliko se tekst žuri izaći na površinu. Često je rukopis neuredan, ali bitno je da te misli zapišem. Jer ako me nešto prekine i kasnije ju želim dovršiti, već postoji neki novi osjećaj i tekst često ode u drugom smjeru.“

Ž. Uhitil s ponosom govori o svojoj prvoj zbirci pjesama. Zbirka *Dozivam sunce* prva je njena samostalna dvojezična zbirka, koja je tiskana u srpnju 2021. godine. To izdanje posebno je važno za Češku besedu Općine Lipovljani iz dva razloga. Prvi razlog je činjenica da je Češka beseda Općine Lipovljani nakladnik zbirke *Dozivam sunce*, a drugi razlog je prijevod 22 pjesme na češki jezik. Za prijevod je bila zadužena gospođa Libuše Stráníková, tadašnja predsjednica Saveza Čeha. Gospođa Uhitil dodaje da su neke njene pjesme objavljene na češkom u časopisima *Jednota* i *Studnice*. Gospođa je ujedno i članica Kluba literata Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj. Njen literarni doprinos iznimno je važan za osvježenje kulturne ponude Češke besede Općine Lipovljani, ali i za promoviranje Lipovljana kao multinacionalne sredine, tako što objavljuje poeziju u međunarodnim zbirkama poezije, točnije njih 6, kako navodi sama autorica, koje su čitane u čak 14 zemalja diljem svijeta. Druga zbirka pjesama *Vrt bez ruža*, u nakladi Matice hrvatske, ugledala je svjetlo dana vrlo brzo, točnije u travnju 2022. godine uz svesrdnu potporu članova i prijatelja gospođe Uhitil iz Češke besede Općine Lipovljani.

Tijekom razgovora s gospođom Uhitil dalo se naslutiti da je po prirodi skromna i pristupačna osoba, te da ne prihvaća titulu književnice ili pjesnikinje, jer kaže kako se tako ne osjeća:

„Ja sebe ne smatram pravom književnicom. Ja se ne bavim proučavanjem književnosti niti je to moje primarno zanimanje. Ja samo zabilježim pjesme koje mi padnu na pamet.“

U ovoj bismo izjavi mogli prepoznati istu onu skromnost i jednostavnost, a opet iznimnu veličinu pojedinca, koju je Josip Kozarac prepoznao kao glavnu karakteristiku kod novopridošlih Čeha u Lipovljanima, u kojima je pronašao inspiraciju za likove u svojim djelima.

M. Knjižek i Ž. Uhitil održali su živu primjenu češkog jezika kao manjinskog jezika i kulture u Lipovljanima. Njihovi radovi su prepoznati, objavljeni i priznati u domeni literarnog izričaja češke nacionalne manjine u Hrvatskoj. U tome im je oboje podršku pružio Klub književnika Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj, slobodno udruženje književnika, koji

stvaraju na češkom jeziku izvan matične domovine, i upravo su iz tog razloga oboje pronašli mjesto u ovome radu.

3.1 Umjetničke skupine Češke besede Općine Lipovljani

Održavanju tradicije, jezika i kulture čeških doseljenika na lipovljansko područje uvelike pridonosi Češka beseda Općine Lipovljani, koja djeluje u nekoliko umjetničkih skupina. Osim stručnog vodstva koje je potrebno za djelovanje jedne udruge, potrebna je i publika koja će vrednovati rad neke skupine, jer bez publike takav rad i trud ne bi imali smisla. Skupine, koje djeluju pod okriljem Češke besede Općine Lipovljani, čine amateri, koji svojim zalaganjem šire češku riječ i održavaju češku tradiciju i kulturu živom. Stoga je jako bitno, u kojoj mjeri je Beseda aktivna. Srećom, lipovljanska Beseda iznimno je aktivna i zbog toga je pravi primjer toga, kako se prakticira čuvanje kulture u manjinskoj i multikulturalnoj sredini. Najviše članova okupljaju plesna, glazbena, pjevačka, a uz njih djeluje i kreativno-literarna skupina, još poznata i kao kreativna radionica.

Otkad je obnovljena, Češka beseda Općine Lipovljani bilježi stalan porast aktivnosti i nastupa, a 2019. godina označena je kao najuspješnije razdoblje, s čak 31 nastupom, kaže tajnik Besede, gospodin Doležal (Prilog 1). Takav pozitivan trend zaustavljen je pandemijom COVID-19 tijekom 2020. i 2021. godine, kada su zbog prisilnog zatvaranja od strane države onemogućena društvena okupljanja. Od tada je rad Češke besede Općine Lipovljani usporen, odnosno značajno je reduciran broj probi i nastupa. Gospodin Doležal u razgovoru navodi da se tek početkom 2022. godine nakon ukidanja strogih epidemioloških mjera aktivnosti Besede ponovno revitaliziraju.

Više pojedinosti o svakoj skupini Češke besede Općine Lipovljani saznalo se u razgovoru s gospodinom Ivanom Doležalom. On je dugogodišnji tajnik Češke besede Općine Lipovljani i ima evidentirane sve informacije o svim promjenama koje su se dogodile za vrijeme obnašanja njegove dužnosti. Odao je i poneke planove udruge za budućnost. U nastavku rada navest ćemo sve skupine koje djeluju u Češkoj besedi Općine Lipovljani te ćemo opisati njihovo djelovanje.

3.2 Plesna skupina odraslih

Plesna ili folklorna skupina njeguje češki ples i pjesmu. Plesna skupina odraslih djeluje od listopada 2007. godine, kada su je činila 4 plesna para i voditeljica skupine, učiteljica

češkog jezika Dana Stakor (Knjižek, 2015: 17). Prvi nastup plesna skupina imala je u Budimpešti 2. veljače 2008. u gostoprimstvu Udruge Čeha *Bohemija* povodom obilježavanja 15. obljetnice osnivanja udruge, kako nadodaje gospodin Doležal.

Broj plesača se s vremenom mijenjao. Bilo je perioda kada je bilo više, ali i manje plesača, no skupina nije prestajala s redovnim probama i radom. Redovne probe održavaju se minimalno jednom tjedno, a pred nastup se intenziviraju po potrebi i mogućnostima. U vodstvu skupine izmjenjivale su se voditeljice Mirjana (Markić) Janski (2011-2016), Megi Živanović iz Međurića (kraće vrijeme) te Dana Stakor (2017-2022) Trenutna voditeljica je Tina Bukovski. Skupina planira nastupe tijekom cijele godine i rado sudjeluje na inozemnim nastupima (ibid).

Slika 1. Nastup plesne i glazbene skupine u Prekopakri, obilježavanje Dana češke kulture, 2. srpnja 2022. godine (Izvor: Facebook stranica Češke besede Općine Lipovljani, 3. srpnja 2022.)

Slika 2. Članovi plesne skupine u Bosanskoj Otoci (BiH), 21. Festival folklornog stvaralaštva, 16. srpnja 2022. godine (Izvor: Facebook stranica Češke besede Općine Lipovljani)

3.3 Dječja skupina

2005. godine učiteljica Dana Stakor provela je selekciju mladih članova iz domaćeg hrvatskog KUD-a *Lipa*, jer u Lipovljanima su tada već djelovale 2 kulturno-umjetničke udruge (KUD *Lipa* i KPD *Karpati*), te je oformila dječju folklornu sekciju Češke besede Općine Lipovljani. U suradnji sa Savezom Čeha nabavlja se materijal i šiva se šest pari dječjih nošnji. Nedugo nakon toga dječja folklorna skupina nastupa na godišnjoj skupštini Češke besede Nova Gradiška i na smotri dječjeg folklora *Naše jaro* u Kaptolu (Knjižek, 2015: 17). Broj članova dječje folklorne skupine varira s obzirom na broj zainteresiranih, no najveće gubitke skupina bilježi na kraju školske godine, odnosno kada učenici završavaju osnovnu i kreću u srednju školu. Prema riječima gospodina Doležala, neki članovi prestaju s aktivnim radom jer su se odselili zbog školovanja, izgubili su svoje društvo unutar Besede ili su im interesi jednostavno oslabili.

Danas dječja folklorna skupina zapravo ne postoji u kontinuitetu kao isključivo dječja folklorna skupina, već je proširila svoj interes na recitacije i kraće dramske prikaze. Aktivira se za potrebe nastupa na smotri *Naše jaro* te potrebe obilježavanja prigodnih programa kao

što je Svjetski dan jezika u Osnovnoj školi u Lipovljanima ili obilježavanje Večeri jezika i kulture nacionalnih manjina⁵. Voditelji skupine su se u zadnjih nekoliko godina puno izmijenili, odnosno, voditeljica skupine je najčešće školska učiteljica koja predaje *Češki jezik i kulturu* u školi.

Slika 3. Dječja skupina na recitacijama na češkom jeziku na Adventskom sajmu u Lipovljanima, 10. prosinca 2022. godine (Izvor: Facebook stranica Češke besede Općine Lipovljani)

3.4 Glazbena skupina

Glazbena skupina počela je s radom odmah po osnivanju Besede 2004. godine. Prvi naziv skupine bio je *Stari kocouři*, ali se kasnije ime promijenilo u *Zlaté roky*. U početku su se probe održavale u obiteljskoj kući Miroslava i Marije Horvat iz Lipovljana, s obzirom na to da tada Češka beseda Općine Lipovljani nije imala vlastiti prostor. Glazbenu skupinu sačinjavali su svirači na klavijaturi, bas gitari, saksofonu i harmonici, a prvi put glazbena skupina nastupila je kao pratnja pjevačkoj skupini na koncertu za Dan Općine Lipovljani, točnije 19. ožujka 2005. godine. Prvi voditelj skupine bio je Miroslav Horvat, a kasnije je njeno vodstvo preuzeo profesor glazbe Franjo Rodić. Svirači su svirali na svojim vlastitim

⁵ V. http://os-jkozarca-lipovljani.skole.hr/?news_id=3854#mod_news

instrumentima, sve dok Beseda nije dobila neke instrumente kao donaciju od Republike Češke (Knjižek, 2015: 17-19).

Osim kao pratnja pjevačkoj skupini, glazbena skupina svirala je i kao pratnja folklornoj skupini, ali i samostalno za potrebe zabava nakon umjetničkog programa lipovljanske, ali i drugih beseda. Na zabavama se izvode češke narodne pjesme, a repertoar ove glazbene skupine poprilično je opširan i neprestano se radi na novim obradama čeških pjesama. Trenutni voditelj skupine je Slavko Kupski, kako saznajemo u razgovoru s gospodinom Doležalom.

Slika 4. Nastup glazbene (i plesne) skupine 9. Srpnja 2022. godine u Daruvaru povodom obilježavanja 100. obljetnice rada Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj (Izvor: privatni digitalni album Češke besede Općine Lipovljani)

3.5 Pjevačka skupina

Usporedno s početkom djelovanja glazbene skupine, s djelovanjem je započela i ženska vokalna skupina Lepeza (*Vějíř*). Nju su sačinjavale iskusne amaterske pjevačice koje su istodobno članice nekih drugih zborova s područja općine Lipovljani. Voditeljica je na samom početku bila Dana Stakor, a kasnije ju je preuzeo profesor Franjo Rodić, koji je voditelj skupine sve do danas. Skupina pjeva troglasno, ponekad uz pratnju glazbene skupine, a ponekad *a capella*. Izvode se uglavnom pjesme na češkom jeziku, a nađe se i pokoja

hrvatska (Knjižek, 2015: 24). Pri uvježbavanju repertoara više se pažnje posvećuje, naravno, češkim pjesmama i tekstovima, jer malo koja pjevačica zna čitati i razumjeti češki, stoga se one uvijek raduju kada ih netko nauči kako se riječi pravilno izgovaraju i što cijela pjesma uopće znači (prema razgovoru s gospodinom Doležalom). Zanimljiv je taj trenutak kada pjevačice spoznaju značenje teksta, jer je na njihovim licima primjetno olakšanje i veselje. Kad pjesma jednom „uđe u uho“, veselo ju i sigurno pjevaju. Emociju radosti pjevačice uspješno prenose i na onaj dio publike koji ne razumije češki jezik.

Da su izvedbe pjevačke skupine izniman glazbeni užitak, potvrđuju sve pohvale mnogobrojne domaće, ali i inozemne publike. Upravo je pjevačka skupina proslavila Češku besedu Općine Lipovljane zahvaljujući brojnim uspješnim nastupima diljem Hrvatske, te možemo reći da je postala Besedin „brend proizvod“ (ibid).

Slika 5. Nastup pjevačke skupine u Golubinjaku 19. studenog 2022. godine (Izvor: privatni digitalni album Češke besede Općine Lipovljani)

3.6 Kreativno-literarna skupina

O kreativno-literarnoj radionici saznalo se više informacija iz razgovora sa Ž. Uhitil i s I. Doležalom, jer o ovoj skupini još nigdje ne postoji pisani trag. Ž. Uhitil posvjedočila je o načinu rada i aktivnostima skupine, budući da je i sama članica te skupine, a I. Doležal priopćio je konkretne podatke o osnivanju i ulozi skupine.

Kreativna radionica osnovana je 2017. godine. Voditeljica kreativne radionice je Ana Repinc i upravo ona osmišljava teme radionica i bira tehnike kojima će se nešto izrađivati. Radionica se održava utorkom i nju posjećuju članovi Besede koji imaju interesa za rukotvorine, a dobro su došli i ostali, koji nisu članovi Besede da se pridruže radionicama u ugodnom društvu. Cilj skupine je izrađivanje ukrasa i predmeta za prigodne događaje kroz godinu, te za potrebe ukrašavanja Društvenog doma kada je Češka beseda Općine Lipovljani domaćin na raznim kulturnim događanjima (povodom obilježavanja Uskrsa, Dana češke kulture, Dana bundeve, Božića...). Prakticiraju se razne tehnike izrade predmeta i ukrašavanja, a maštovite ideje sudionika radionica nastoje spojiti nespojive materijale u jednu cjelinu. Oni su se već okušali u radu s papirom, keramikom, plastikom, drvetom, tkaninom, prirodnim materijalima (ljuskice lješnjaka, oraha, pistacije...) i plodovima (zrna kukuruza, pšenica i sl.). Radovi skupine izlažu se na štandu Besede, te skupina samostalno bilježi nekoliko nastupa godišnje.

Ponekad se organiziraju edukacije na radionicama, tako da pozvani predavač sudionicima radionice prvo stručno objašnjava neku tehniku, zatim ju praktično primjenjuje, te u konačnici nadzire kako sudionici usvajaju novu tehniku primjenom u radu. Zadnja edukacija bila je na temu zlatoveza, o čemu su sudionice radionice fotografijom i kratkim tekstom izvijestile na društvenoj stranici *Facebook* (prema razgovoru s Ž. Uhitil).

Unutar kreativno-literarne skupine u literarnom smislu djeluju književnici Mirko Knjižek (djelovao je od 2017. do 2022. godine), Marija Uhitil i Miroslav Lovčanin, koji u raznim prigodama Besedu predstavljaju čitajući svoje pjesme na hrvatskom i češkom jeziku (prema razgovoru s I. Doležalom).

Slika 6. Radionica zlatoveza kreativno-literarne skupine Češke besede Općine Lipovljani (Izvor: Facebook stranica Češke besede općine Lipovljani, 24. svibnja 2022.)

Slika 7. Štand kreativno-literarne skupine povodom obilježavanja Dana češke kulture, 2. srpnja 2022. godine u mjestu Prekopakra (Izvor: Facebook stranica Češke besede Općine Lipovljani, 3. srpnja 2022.)

4 Realizacija umjetničkog programa

Cilj besede je njegovati i prezentirati češke običaje, jezik i kulturu u Hrvatskoj, ali i inozemstvu, a realizaciju tih ciljeva omogućava sudjelovanje na kulturno-umjetničkim programima. Lipovljanska Beseda odaziva se na gostujuće nastupe, no često se nađe i u ulozi domaćina. U nastavku ćemo navesti kojim je aktivnostima ispunjena jedna kalendarska godina Češke besede Općine Lipovljani.

4.1 Suradnja s drugim besedama i nastupi diljem Hrvatske

S obzirom na to da je od 2004. godine gospodin Ivan Doležal tajnik Besede, razgovor s njim otkrio je koliko je na razini jedne kalendarske godine bogat kulturno-umjetnički život Češke besede Općine Lipovljani.

Tajnik je slikovito objasnio s kojim se to besedama lipovljanska Beseda najčešće sastaje. Postoji takozvani „slavonski krug“ beseda kojem pripadaju besede iz Slavenskog Broda, Nove Gradiške, Kaptola, Bjeliševca, Prekopakre, a njemu naravno pripada i lipovljanska Beseda. Navedene besede naizmjenično se pozivaju na gostujuće nastupe, tako što preferiraju jedni druge za svoja lokalna događanja.

„Županijski krug“ beseda obuhvaća Sisak, Jazvenik, Međurić i Lipovljane. Na razini Sisačko-moslavačke županije održava se Županijska smotra čeških beseda na kojoj se prezentira češka pjesma, glazba i češki ples. Svake četiri godine Lipovljani su domaćini Županijske smotre, a ostalih godina se izmjenjuju druge besede.

Nadalje, prema riječima gospodina Doležala, postoje programi i manifestacije koje organizira Savez Čeha u Republici Hrvatskoj. Savez Čeha naziv je za najviši stupanj organiziranosti pripadnika češke nacionalne manjine u Hrvatskoj. To je „nepolitička, samostalna organizacija dobrovoljno udruženih Čeških beseda, škola, manjinskih institucija, klubova i pojedinaca iz područja kulture, obrazovanja, umjetnosti, znanosti i sporta“⁶. Svaka je beseda na neki način obavezna sudjelovati na manifestacijama koje organizira Savez Čeha, pa se prema tome uređuje godišnji plan nastupa pojedine besede.

Tajnik lipovljanske Besede opisao je važnost nekih kulturnih događanja. Najveća i najvažnija manifestacija su *Dožinky*, odnosno dvodnevna manifestacija žetvenih svečanosti,

⁶ v. http://www.savez-ceha-rh.hr/index.php/cz/onas/svaz-cechu-v-rch_; (prijevod s češkog na hrvatski je naš (op. a.))

koja se održava svake druge godine u srpnju. Ta velika smotra folkloru odražava veselje vrijednih seljaka, jer su obavljani svi težački poslovi vezani uz žetvu pšenice, odvoz žita na pohranu, obrada i prerada pšenice u kruh, kao najveći dar koji zemlja može dati seljaku. Takozvana alegorijska kola prezentiraju koji se sve važni poslovi izmjenjuju u jednom ciklusu obrade pšenice, pa sve do gotovog proizvoda (kruha ili peciva). Opsegom sudionika nešto manja smotra folkloru je *Vonička*, jednodnevna manifestacija koja se održava u studenom.

Uz folklorne manifestacije, Savez Čeha organizira i Smotru pjevačkih skupina poznatiju pod nazivom *Zpěvanky*. Ta smotra održava se na tri lokacije u jednoj godini. Rijeka je uvijek jedna od destinacija, a ostale dvije određuje Savez. Lipovljani su bili domaćin *Zpěvanky* već dva puta (2021. i 2015. godine), a u listopadu 2022. godine Smotra pjevačkih zborova održala se po treći put u Lipovljanima, koji broji veliki odaziv beseda.

Što se tiče glazbenih sastava, pojašnjava gospodin Doležal, održavaju se dvije različite manifestacije s naglaskom na vrstu izvođača. Na smotri puhačkih sastava, *Přehlídka dechovek*, predstavljaju se one besede koje imaju puhačke sastave te njeguju tradicionalne češke pjesme pisane za, u narodu poznatu, limenu glazbu. Svake godine tradicionalno dolazi jedan gostujući sastav iz Češke, a 2022. godine Smotra je održana u Brestovcu. Druga glazbena manifestacija, *Smotra malih glazbenih sastava*, odnosi se na glazbene skupine, koje nemaju limenu glazbu, odnosno obuhvaćaju sve druge instrumente. *Smotra malih glazbenih sastava* održana je 2021. godine u Osijeku.

Nadalje, postoje besede koje njeguju kazališni izričaj, te redovito igraju kazališne predstave na češkom jeziku. Tome u čast održava se *Smotra kazališnih skupina* i svake godine održava se u Lipovcu.

Uz sve navedene manifestacije ne smijemo zaboraviti dječje manifestacije, napominje I. Doležal. Višednevna dječja manifestacija *Naše jaro* prilika je da se besede predstave svojim mladim naraštajima koji recitaciju na češkom, te izvode češki kazališni i folklorni program. *Naše jaro* više je puta održano u Kaptolu, Doljanima i Daruvaru. K tome treba spomenuti i *Smotru dječjih pjevačkih skupina* na kojoj se predstavljaju većinom škole u kojima se uči češki jezik, a među njima je i Osnovna škola Josipa Kozarca u Lipovljanima.

4.2 Manifestacija Lipovljanski susreti

Početak prve manifestacije u Lipovljanima najbolje opisuje Ivan Certić:

„U znak sjećanja na ratno vrijeme prijevoza žita ljeti 1943. godine iz Slavonije preko Lipovljana i Kraljeve Velike za Baniju i Liku i općenito kao susret naroda i narodnosti, a po

čemu su Lipovljani poznati, godine 1976. započela je manifestacija Lipovljanski susreti. Održavala se do 1990. pred sam rat i raspad Jugoslavije.“ (Certić, 2020: 292).

Svoju obnovu Lipovljanski susreti doživjeli su 2010. godine, kada je općinska vlast uz veliku potporu lokalnih manjinskih udruga, među njima i Češke beseda Općine Lipovljani, odlučila oživjeti popularnu multikulturalnu i multinacionalnu manifestaciju. Tajnik Doležal se podsjetio da su 2015. godine Lipovljanski susreti održani uz partnerstvo Republike Češke. Tada je u programu gostovalo češko folklorno društvo *Gaudeamus* iz Praga. Tajnik je u razgovoru također najavio kako je u planu da Češka ponovi svoje partnerstvo na Susretima na ljeto 2023. godine.

Češka beseda Općine Lipovljani, osim u organizacijskom smislu same manifestacije, uvelike doprinosi i kulturnom programu. Gospodin Doležal nabrojao je Besedine aktivnosti za vrijeme Lipovljanskih susreta. Beseda svake godine sudjeluje sa štandom, na kojem se prezentira manjinska gastronomija (uz ostalu ponudu – slatki specijalitet poznat pod nazivom *pomazanka*), a izlažu se i rukotvorine koje su se naslijedile od članova obitelji (kuhinjski tekstil, stolnjaci), mogu se kušati domaći likeri iz proizvodnje članova Besede, a zadnjih godina izlažu se radovi kreativno-literarne skupine. Lipovljanska je Beseda, podsjeća tajnik, dosad dva puta nastupila u kulturno-umjetničkom programu na Lipovljanskim susretima. Prvi puta nastupile su plesna i glazbena skupina 2017., a drugi puta 2021. Tajnik se nada da bi se treći nastup Besede trebao ostvariti 2023. godine.

4.3 Inozemni nastupi

Lipovljanska Beseda ne djeluje samo unutar Republike Hrvatske, već rado odlazi i u druge zemlje pokazati običaje svoje manjine. Od obnove djelovanja, Beseda se može pohvaliti brojnim nastupima u inozemstvu. Uvid u zabilježene inozemne nastupe ustupio je tajnik Češke besede Općine Lipovljani, gospodin Doležal. Prvi međunarodni nastup bio je 2. veljače 2008. u Budimpešti kod Udruge Čeha *Bohemija*, koji su tada obilježavali 15. obljetnicu osnivanja udruge. Posjet Budimpešti kod istih domaćina ponovljen je 8. i 9. lipnja 2013.

Slučajno poznanstvo voditeljice rumunjske besede i Mirka Knjižeka u sklopu škole češkog jezika u Dobruškoj rezultiralo je gostovanjem lipovljanske Besede 27. i 28. rujna 2008. u Rumunjskoj, u gradu Temišvaru.

Sve raspoložive skupine (plesna, pjevačka i glazbena) sudjelovale su od 6. do 8. kolovoza 2010. u Dobruškoj, u Češkoj, pred polaznicima ljetne škole za češki jezik. 13. i 14.

studenog 2011. Češka beseda Općine Lipovljani gostovala je u Srbiji, u gradu Bela Crkva kod tamošnje udruge Čeha.

Dobri odnosi izgrađeni su s društvima u Bosni i Hercegovini, stoga se više ne pamti svaki datum i godina posjeta, ali pamte se posjećena mjesta. Primjerice, Prijedor je do 2021. godine posjećen čak 7 puta, a članovi Češke besede Prijedor rado su viđeni gosti u Lipovljanima. Također, Lipovljani su po jednom gostovali u Bosanskoj Krupi, Banja Luci i Bosanskoj Otoci, navodi tajnik Besede.

U prvom dijelu rada opisane su okolnosti pod kojima su se Česi doseljavali na područje današnje općine Lipovljani. Kronološki se navode promjene udruge Čeha, od prvog udruženja sa Slovacima (Čehoslovačka beseda) pa sve do danas, kada Češka beseda Općine Lipovljani djeluje samostalno. Uloga je same udruge njegovanje češkog jezika i kulture izvan matične države, a tome u prilog ide književno stvaralaštvo na češkom jeziku gospodina Mirka Knjižeka i gospođe Željke Uhitil, te rad pet skupina Češke besede Općine Lipovljani, među kojima su plesna, pjevačka, glazbena, dječja i kreativno-literarna skupina. U radu se daje pregled aktivnosti svih sekcija, a također se spominju važne manifestacije u organizaciji Saveza Čeha u Republici Hrvatskoj i drugih beseda na kojima lipovljanska Beseda sudjeluje. Nadalje, najvažnija multikulturalna manifestacija za Lipovljane su Lipovljanski susreti, i upravo je Češka beseda Općine Lipovljani velikim djelom zaslužna za poslijeratnu revitalizaciju te manifestacije. Osim kalendarske godine ispunjene brojnim domaćim nastupima, Češka beseda Općine Lipovljani može se pohvaliti brojnim inozemnim nastupima, od kojih su u radu navedeni samo oni značajniji.

U nastavku rada bavit ćemo se Kurikulumom za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C. Analizirat ćemo sastavnice Kurikuluma, te ćemo objasniti, kako je takav dokument utjecao na planiranje nastave Češkog jezika i kulture po Modelu C u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima.

5 Promicanje učenja Češkog jezika i kulture po Modelu C u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Općini Lipovljani

Ideju da se češki jezik njeguje, poučava i da se radi na povećanju njegovih govornika, Češka beseda Općine Lipovljani ostvarila je u suradnji s lokalnom Osnovnom školom Josipa Kozarca. Zahvaljujući dugom stažu tajnika Češke besede Općine Lipovljani, a također i činjenici da je do umirovljenja bio profesor matematike u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima, gospodin Doležal u razgovoru priopćava vrlo važne informacije o realizaciji nastave na češkom jeziku. Već dvije godine nakon obnove rada Besede, 2006. godine zaživio je češki jezik kao fakultativni predmet u Osnovnoj školi. Od tada pa sve do danas nastava se provodi po Modelu C, odnosno jezik komunikacije učitelja s učenicima je hrvatski, a češki se usvaja kao drugi jezik.

Gospodin Doležal kaže kako je u početku bio cilj da djeca iz obitelji s češkim korijenima pohađaju nastavu Češkog jezika i kulture, međutim, nastavi su se mogli priključiti svi zainteresirani učenici koji su željeli učiti novi strani jezik. Stoga su na nastavu Češkog jezika i kulture bili primljeni svi učenici koji su iskazali interes, bez obzira na nacionalnu pripadnost ili poveznicu s češkom nacionalnom manjinom. I danas, nastavlja Doležal, najviše učenika Češkog jezika i kulture ima češko porijeklo, a ostali, koji češki uče iz zabave, unutar odgojno-obrazovne grupe čine manjinu.

5.1 Nastava Češkog jezika i kulture

Nastava Češkog jezika i kulture nije prekidala svoj kontinuitet od trenutka uvođenja u fakultativni program škole 2006. godine i održala se sve do danas (2023.). Ravnateljica škole, Mirjana Faltis, kaže kako je nastava Češkog jezika i kulture bila drugačije koncipirana nego nastava redovnih predmeta stranih jezika. Dodaje, kako su učiteljice nastavu uvijek nastojale učiniti zabavnom i drugačijom od nastave redovnih predmeta, stoga se na satovima Češkog jezika i kulture uvijek plesalo, pjevalo, glumilo, igralo i odlično zabavljalo. Tajnik Doležal kaže da su se učiteljice trudile pripremiti učenike za razne prigodne programe u organizaciji Saveza Čeha u Hrvatskoj, Češke besede Općine Lipovljani i Osnovne škole Josipa Kozarca u Lipovljanima. Na primjer, dok je u početku bilo puno polaznika češke nastave, učiteljica Danijela Gjura primijetila je interes učenika za glumu, te su zajedno realizirali jedan igrokaz na češkom jeziku. Tajnik Besede, gospodin Ivan Doležal, nažalost ne pamti detalje tog igrokaza, međutim naglašava da je skupina bila vrlo uspješna, da su učenici tečno izgovarali

češki i da su svi iz Besede bili ponosni kada su učenici igrokaz izveli na smotri *Naše jaro* 2012. godine. Njegovu izjavu potvrđuje kratki članak na portalu škole, iz kojeg izdvajamo:

„Od 26 skupina koje su nastupile na Našem jaru, učenicima češkog jezika OŠ Josipa Kozarca Lipovljani pripalo je drugo mjesto.“⁷.

Nakon odlaska učiteljice Danijele Gjura i uspješne generacije zainteresiranih učenika, interesi i afiniteti nove generacije učenika bili su u početku nešto slabiji, no i dalje uspješni, kako tvrdi gospodin Doležal. Uglavnom su se interesi usmjerili na češke dječje plesove i recitacije, tako da učenici s veseljem nastupaju pred školskom publikom povodom obilježavanja Dana škole, Susreta nacionalnih manjina, Dana svjetskih jezika i brojnih svečanih prigoda poput Svetog Nikole, Božića, kraja školske godine i sl, o čemu svjedoče i članci na portalu Osnovne škole Josipa Kozarca u Lipovljanima.

Zanimljivo je da je raznolikost fakultativnih jezika i podupiranje manjinske kulture u OŠ Josipa Kozarca privukla pažnju medija. Naime, u školi u Lipovljanima snimljena je reportaža za emisiju *Prizma*, a emitirana je 3. ožujka 2012. na programu HTV1. Takav medijski interes potvrđuje bogatstvo kulture i jezika u Lipovljanima.

Međutim, u jednom periodu došlo je do promjene, kada je nakon odlaska jedne uspješne generacije osmih razreda priljev novih, mlađih učenika primjetno oslabio, a i dotadašnja učiteljica otkazala je suradnju. Ravnateljica škole Faltis, kao i tajnik Besede Doležal, potvrđuju da je škola tada teško pronalazila učiteljicu češkog jezika, neke su se kratko zadržale na tom radnom mjestu. Ravnateljica Faltis dodaje da je dodatna poteškoća bila činjenica da sve do 2019. godine nije postojao Kurikulum za češki jezik i kulturu. Posebno izazovno bilo je učiteljima početnicima, pa su se učiteljice snalazile kako su znale: koristile su tiskovine i udžbenike izdane od strane *Jednote* (češka izdavačka institucija u Hrvatskoj) uspoređivale su materijale i nastavne cjeline u udžbenicima drugih stranih jezika (engleski, njemački), te su prema vlastitom nahođenju kreirale nastavne sadržaje na češkom jeziku (Prilog 2).

Mirjana Faltis, ravnateljica Osnovne škole u Lipovljanima odlučila je prevladati takve poteškoće, na način da je školu prijavila na europski projekt ERASMUS + K2. Uz financijsku podršku Europske unije, nositelj projekta bila je Osnovna škola Josipa Kozarca iz Lipovljana,

⁷ V. http://www.os-jkozarca-lipovljani.skole.hr/?news_id=1173#mod_news (Nastup učenika Češkog jezika i kulture na smotri „Naše jaro“)

a partnerske škole bile su škola iz Bugarske, 1.OU „Nikola Yonkov Vaptsarov“, škola iz Rumunjske, „Scoală Gimnazială Nimigea de Jos“ te partnerska škola iz Poljske „Miedzynarodowa Szkoła Podstawowa Edukacji Innowacyjnej w Łodzi“, koja provodi dvojezičnu edukaciju učenika (Spahić). Naziv projekta je „Zajedno u različitosti“, što odlično opisuje zanimljivu karakteristiku Lipovljana, odnosno činjenicu da u Lipovljanima koegzistiraju pripadnici 13 nacionalnih manjina, a pripadnici češke, slovačke i ukrajinske nacionalne manjine koriste pravo poučavanja manjinskog jezika po Modelu C u osnovnoj školi. Cilj projekta bio je zainteresirati učenike za nastavu na manjinskim jezicima, povećati njihovu brojnost, razmijeniti iskustva dobre prakse učitelja koji podučavaju manjinske jezike, izraditi plan i program rada na razini svake partnerske škole prema modelu za njegovanje jezika i kulture nacionalne manjine i k tome izraditi prijedlog adekvatnih priručnika za učitelje i prijedlog udžbenika za učenike tih škola. Projekt je trajao od 1. rujna 2017. do 31. prosinca 2019. U tom periodu održani su brojni sastanci učitelja uključenih škola, ali i razmjene učenika i učitelja, što je bio najuzbudljiviji dio projekta. Zbog tog projekta, kako u razgovoru navodi ravnateljica Faltis, povećao se broj učenika koji su u Lipovljanima pohađali nastavu češkog, slovačkog i ukrajinskog jezika. Osim toga, ojačala je suradnja lipovljanske Osnovne škole i manjinskih udruga koje djeluju na području Lipovljana (Češka beseda, Matica Slovačka i KPD Karpati).

6 Primjena Odluke o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) u nastavi

Usporedno s realizacijom projekta „Zajedno u različitosti“ u okviru Osnovne škole Josipa Kozarca u Lipovljanima, na državnoj razini tim stručnjaka za nastavu na češkom jeziku radio je na stvaranju dokumenta Kurikulum za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C). Slijedom toga, izašla je Odluka o donošenju Kurikuluma za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) (NN 129/219 od 31.12.2019.).

Osim što Kurikulum propisuje smjernice za sadržaj nastavnog gradiva, također definira u kakvim se zajednicama češki jezik i kultura mogu poučavati, te tko sve ima pravo pohađati takvu fakultativnu nastavu, a specifičnost Modela C argumentirana je ovako:

„Kurikulum također polazi od činjenice da je struktura učenika u razredima ili odgojno-obrazovnim skupinama vrlo heterogena, da je čine učenici različitog predznanja, različite dobi, različite kulturne sredine i različitih interesa i obrazovnih potreba. Zbog toga su odgojno-obrazovni ishodi dovoljno široko koncipirani da se mogu prilagoditi danoj situaciji, odnosno svakom učeniku individualno, a vrednovanje ishoda provodi se uvijek u skladu s brojem godina učenja češkog jezika i kulture.“ (NN, 2019).

Cilj Kurikuluma je formirati standardni okvir sadržaja poučavanja češkog jezika i kulture u svim hrvatskim školama u kojima je taj jezik kao jezik nacionalne manjine dostupan za učenje svim učenicima čiji je češki materinski jezik, ali i onim učenicima koji imaju interesa za isti.

Za početak valja razlikovati modele poučavanja manjinskog jezika u institucionaliziranim okvirima. Državni pedagoški standard propisuje tri modela školovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine (v. Čičak, 2019). To su:

- 1. Model A** – učenje manjinskog jezika i pisma provodi se u potpunosti na tom jeziku. Broj sati manjinskog jezika izjednačen je s brojem sati hrvatskog jezika. Takav model nastave na češkom jeziku primjenjuje se u Daruvaru, Grubišnom Polju i Končanici.
- 2. Model B** – učenje se provodi dvojezično. To podrazumijeva poučavanje društvenih predmeta poput geografije, povijesti, glazbene i likovne umjetnosti i sličnih predmeta na manjinskom jeziku, dok se ostali predmeti održavaju na

hrvatskom jeziku. U Hrvatskoj se takav model nastave provodi u dvije škole: Češka osnovna škola Josip Ružička u Končanici, te Gimnazija u Daruvaru (v. Petrović, 2014)⁸.

- 3. Model C** – podrazumijeva njegovanje jezika i kulture, kao i oblik nastave u kojem se jezik nacionalne manjine uči kao jezik sredine, i posebne oblike nastave (ljetna škola, zimska škola, dopisno-konzultativna nastava) (Jajić Novogradec, i Lukaš, 2017). To je poseban oblik fakultativne nastave koji se provodi na hrvatskom jeziku, no dva do pet školskih sati posvećeno je njegovanju češkog jezika i kulture. Uglavnom se učenike poučava češkoj književnosti, povijesti, geografiji te likovnoj i glazbenoj umjetnosti. Dakle, istovremeno je manjinski jezik predmet poučavanja, ali i sredstvo komunikacije pri čemu je taj jezik učenicima, kojima češki nije materinski jezik, stran i nepoznat. Kurikulumom je dopušteno da se u nastavu češkog jezika i kulture novi učenici mogu priključiti u bilo kojem obrazovnom razdoblju. U praksi to znači da učenici koji polaze nastavu češkog jezika ne moraju imati nikakvo predznanje češkog, ali nastava će djelomično biti vođena na češkom jeziku dok će istovremeno učiti propisano gradivo češkoga jezika i kulture. Može se reći da je to najsloženiji model poučavanja stranog jezika baš zbog mogućnosti da se na početku svake školske godine priključe novi učenici s nultim predznanjem jezika. Tako se formiraju heterogene grupe učenika zbog neusklađenosti stupnja predznanja i pripadnosti dobnoj skupini⁹.

Kurikulum za nastavni predmet Češki jezik i kulturu u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) koncipiran je u tri domene, pa prema tome razlikujemo cjeline: *Govorimo češki*, *Čarolija pisane riječi* i *Kultura* (NN, 2019). Domena *Govorimo češki* posvećena je razvoju komunikacijsko-funkcionalne pismenosti te ovladavanju češkim jezikom kao sredstvom komunikacije, pri čemu učenici razvijaju „jezične, sociolingvističke, pragmatičke i strategijske kompetencije“ (ibid). Domena *Čarolija pisane riječi* propisuje „razvijanje čitalačke pismenosti, odnosno razumijevanje, tumačenje i vrednovanje tekstova čeških autora i autora češke nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj“ (ibid). Učenici uče razlikovati književne vrste i stilove, te raspoznavati književne od neknjiževnih tekstova.

⁸ V. <http://www.os-ceska-jruzicka-koncanica.skole.hr/skola>

⁹ Za više informacija o školama u kojima se odvija ovaj oblik nastave na češkom jeziku vidi diplomski rad Marije Petrović, *Češko školstvo u Hrvatskoj*, 2014.

Potiče se čitanje čeških tekstova kako bi se obogatio rječnik češkog jezika, kako bi se razvio vlastiti način učenikova izražavanja, te kako bi se potaklo kritično mišljenje učenika. Domena *Kultura* bavi se definiranjem pojma češke kulture u najširem smislu, što obuhvaća češku povijesnu i kulturnu baštinu (češki narodni plesovi i pjesme), te geografska obilježja Republike Češke. K tome učenici tijekom nastave Češkog jezika i kulture također uče o češkoj likovnoj i glazbenoj umjetnosti (ibid).

U Kurikulumu su definirani odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja Češkog jezika i kulture (Model C), opisani su odgojno-obrazovni ishodi, razrada ishoda i razine usvojenosti po razredima i domenama; opisani su kriteriji vrednovanja odgojno-obrazovnih ishoda, pri čemu su navedeni elementi ocjenjivanja (slušanje s razumijevanjem, govorenje, čitanje s razumijevanjem, pisanje, češka kultura i civilizacija) (ibid). Kurikulumom je propisano da se osim odobrenim udžbenicima i pomoćnim nastavnim materijalima, učitelj u nastavi smije koristiti originalnim udžbenicima iz Republike Češke, digitalnim, interaktivnim i multimedijским sadržajima, a sve kako bi učenicima pružio doticaj s autentičnim sadržajem na češkom jeziku. Potiču se razni oblici izvannastavne aktivnosti koja kod učenika jača osjećaj pripadnosti prema češkoj nacionalnoj manjini, kao što je suradnički odnos učitelja, učenika i manjinskih udruga (Češka beseda), posjet muzeju, izložbi, kulturnom centru, te u konačnici školska ekskurzija u Republiku Češku.

Kurikulum s jedne strane daje okvirne smjernice unutar kojih se treba formirati nastava Češkog jezika i kulture, a opet se s druge strane učitelju daje slobodu da prema potrebi učenika i prema vlastitom nahođenju sam definira metode i način rada u nastavi kako bi potaknuo učenikov interes za češki jezik i održao motivaciju za nastavak učenja. Zahvaljujući spomenutom Kurikulumu iz 2019. godine (koji je realno stupio na snagu tek 2020. godine, jer je na početku školske godine 2019./2020. već trebao biti formiran Nastavni plan i program za Češki jezik i kulturu na razini pojedine škole) učitelji koji rade u školama koje nisu u sredinama s velikim brojem govornika češkog, poput primjerice Daruvara i Končanice, konačno mogu rabiti propisani dokument na temelju kojeg mogu planirati i kreirati nastavu za učenike.

Naime, prije donošenja Kurikuluma postojale su neke od poteškoća u planiranju i izvođenju nastave Češkog jezika i kulture u Osnovnoj školi Josip Kozarac u Lipovljanima, no vrlo je vjerojatno da su se s istim poteškoćama susreli i učitelji Češkog jezika i kulture u drugim školama koje pohađaju učenici, koji u svakodnevici ne upotrebljavaju češki jezik. Ravnateljica Osnovne škole Josipa Kozarca navela je samo neke poteškoće u vezi nastave

Češkog jezika i kulture (Prilog 2). Činjenica je, da češki jezik nije široko zastupljen u hrvatskim osnovnim i srednjim školama. Osim što je prije nedostajalo obrazovnog kadra za češki jezik, nedostajali su adekvatni udžbenici i priručnici koji bi se mogli primijeniti u nastavi Češkog jezika i kulture za određene uzraste, bez dodatnih korekcija i prilagodbe sadržaja. Primjetan je nedostatak nastavnog materijala za učenike početnike, koji imaju nultu predznanje češkog jezika. M. Faltis još navodi da su najveće poteškoće bile prisutne kod mladih učitelja koji su od učenika imali prevelika očekivanja i nisu bili toliko kreativni pri formiranju sadržaja u nastavi, te dodaje da im je nedostajalo iskustva u radu s učenicima i poimanje kognitivnih mogućnosti određenog uzrasta polaznika nastave.

S informacijom da su adekvatni udžbenici aktualni problem, složila se učiteljica Češkog jezika i kulture, Sandra Novak (Prilog 3). S. Novak kaže kako mora biti kreativna u pronalaženju i stvaranju nastavnog materijala za, primjerice, učenike 6. razreda, jer za taj uzrast ne postoji udžbenik po kojem bi učenici, iz sredina u kojima se češki jezik ne upotrebljava svakodnevno (pa ni u kućnom okruženju), mogli pratiti propisani standard po Modelu C. S. Novak je istaknula kako joj je na početku bilo teško pronaći odgovarajuću nastavnu metodu i mjeru novog gradiva kako bi učenici usvojili optimalnu količinu gradiva. Nakon pet godina iskustva na mjestu učiteljice Češkog jezika i kulture, kaže da već puno lakše planira i izvodi nastavu.

Na temelju razgovora s ravnateljicom škole i učiteljicom Češkog jezika i kulture možemo zaključiti da Model C poučavanja Češkog jezika i kulture s jedne strane dobro funkcionira u sredinama poput Daruvara i Končanice, gdje se češki jezik aktivno upotrebljava u obiteljima češkoga porijekla, dok, s druge strane, u ostalim sredinama s nižom zastupljenošću češkog jezika postoje nastojanja da se nastava po Modelu C za Češki jezik i kulturu realizira, ali u vrlo prilagođenom obliku.

7 Nastavni materijali u poučavanju Češkog jezika i kulture u svrhu izrade Godišnjeg plana i programa

Važnost nastavnih materijala, odnosno udžbenika, u nastavi stranog jezika ističe Elvira Petrović u knjizi *Teoriji nastave stranih jezika*:

„Nastavni materijali mogu presudno utjecati na uspjeh nastave stranih jezika. Pretpostavka za efikasnost njihove primjene jest to da nastavni materijali budu prilagođeni dobi i zanimanju učenika i da osiguravaju jezični napredak, posebno na početnim i srednjim stupnjevima učenja jezika.“ (Petrović, 1997: 23).

Postoji izvjestan broj udžbenika i vježbenica za Češki jezik i kulturu koji je izdala izdavačka kuća *Jednota*, te se taj nastavni materijal koristi u nastavi u različitim modelima nastave (model A, B i C). Marija Petrović (2014) u diplomskom je radu navela sve udžbenike izdane do 2014. godine:

1. *Čeština vesele 1* – vježbenice pro 1. ročnik výuky českého jazyka modelem C, Květa Fialová, Elenka Podsedníková, Dana Stakorová
2. *Slabikář 1* – pracovní sešit, Světluška Prokopićová
3. *Náš slabikář*, Světluška Prokopićová
4. *Příroda a společnost 1*, Drahuška de Bonová
5. *Příroda a společnost 2*, Dubravka Pléčová, Drahuška de Bonová
6. *Cvičebnice 2: cvičebnice jazyka českého pro 2. ročník základní školy s českým vyučovacím jazykem v Republice Chorvatsku*, Svjetluška Prokopićová
7. *Čítanka 2*, Dubravka Pléčová
8. *Pracovní sešit z češtiny pro druhý ročník základních škol s českým vyučovacím jazykem v Republice Chorvatsku*, Světluška Prokopićová
9. *Čítanka 3*, Alenka Horáková, Milada Rašetićová
10. *Pracovní sešit z češtiny pro třetí ročník základních škol s českým vyučovacím jazykem v Republice Chorvatsku*, Dubravka Pléčová, Libuše Ivanovićová
11. *Cvičebnice jazyka českého 3*, Dubravka Pléčová, Libuše Ivanovićová
12. *Cvičebnice jazyka českého 4*, Justýna Koutníková, Marie Pihýrový, Albina Součková
13. *Čítanka 4*, Leonora Janotová, Zdenka Lalićová
14. *Čítanka 5*, Bohumila Steckerová

15. *Čítanka 6: pro 6. ročník základní školy s českým vyučovacím jazykem v Republice Chorvatsku*, Bohumila Steckerová
16. *Kontrolní úkoly z češtiny pro čtvrtou třídu základních škol s českým vyučovacím jazykem v Republice Chorvatsku*, Světluška Prokopićová
17. *Cvičebnice jazyka českého 5*, Marie Končelová
18. *Cvičebnice jazyka českého 6*, Marie Končelová
19. *Čítanka 7*, Sylvie Ondráčková
20. *Čítanka 8*, Sylvie Ondráčková
21. *Cvičebnice jazyka českého 7*, Bohumil Krejčí
22. *Cvičebnice jazyka českého 8*, Marie Končelová

Prema saznanjima učiteljice Novak, većina udžbenika je zaista u uporabi u nastavi osnovnih škola, gdje se nastava izvodi na češkom jeziku, te gdje se nastava Češkog jezika i kulture provodi po Modelu A. Učiteljima je taj materijal osnova u radu. Dakle, većina udžbenika prilagođena je polaznicima nastave Češkog jezika i kulture, koji u obiteljskom okruženju govore češki, stoga imaju određeno predznanje jezika, iako taj govoreni jezik nije književni oblik, pa je njegovo institucionalizirano učenje poželjno (Jajić Novogradec, 2017). Međutim, kada je riječ o Češkom jeziku i kulturi po Modelu C, tada se izdvajaju samo dva udžbenika; *Čeština veselé 1* (Květa Fialová, Elenka Podsedníková, Dana Stakorová, 2011) i *Čeština barevně 2* (Elenka Podsedníková, 2020)¹⁰. Učiteljica Novak dodaje da su ovi udžbenici u potpunosti pisani češkim jezikom, no prilagođeni su učenicima koji pohađaju Češki jezik i kulturu, a nemaju predznanje češkog jezika. Uz stručno vodstvo učitelja, procjenjuje Novak, gradivo u udžbeniku može se usvojiti. Nedostatak je što zasada postoje udžbenici samo za prvu i drugu godinu učenja češkog jezika. Kod planiranja nastave tijekom školske godine za više razrede, učitelji moraju biti kreativni i koristiti druge izvore informacija. U Kurikulumu se spominje sloboda učitelja pri odabiru materijala za nastavu. Učitelj pritom mora uzeti u obzir razvojnu dob, razinu ovladanosti jezikom te interese i potrebe učenika (NN, 2019). Nadalje, učitelj može koristiti originalne udžbenike koji su tiskani u Republici Češkoj te su namijenjeni za češke učenike u Češkoj. Preporučuje se i upotreba „jezičnih i kulturoloških sadržaja izvan učionice“, odnosno multimedije, te povezanosti škole i Češke besede (ibid.). Važno je da je učitelj Češkog jezika i kulture stručan, kreativan, te da motivaciju učenika za učenjem češkog jezika održava visokom.

¹⁰ Jednota, 4. rujan 2020.

Kurikulum za nastavni predmet Češki jezik i kulturu u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) detaljno propisuje koji se sadržaji trebaju realizirati na određenom obrazovnom stupnju. Primjerice, preporučuju se teme za obradu, leksički, gramatički i funkcionalni jezični sadržaj. Definiiraju se odgojno-obrazovni ishodi, predlaže se način njihove razrade u nastavi, predlažu se izvori informacija za nastavu, no konačnu odluku o načinu obrade neke teme u nastavi donosi učitelj (ibid.). Detaljna razrada odgojno-obrazovnih ishoda nastave Češkog jezika i kulture učiteljima uvelike olakšava planiranje nastave, jer su očekivane učenikove sposobnosti nakon usvajanja gradiva jasno definirane.

Gospođa Novak, učiteljica Češkog jezika i kulture u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima, kaže kako je Kurikulum pomogao u definiranju ciljeva i ishoda nastave češkog jezika po Modelu C. S. Novak je i prije donošenja Kurikuluma predavala Češki jezik i kulturu, pa na temelju vlastitog iskustva može usporediti, kako je prije, a kako nakon objave Kurikuluma planirala nastavu. Kaže kako se prije donošenja Kurikuluma dobro snalazila u planiranju nastave. Kada je bila nesigurna koju bi temu za određeni uzrast trebala obraditi na češkom jeziku, inspiraciju je potražila u udžbenicima drugih stranih jezika poput engleskog i njemačkog. Tada je tu temu prilagodila za nastavnu jedinicu na češkom jeziku, izradila je radne listiće i potražila zanimljive materijale na internetu ili u češkim udžbenicima za viši stupanj učenja jezika. Kaže da je taj proces bio puno zahtjevniji nego da ima gotov udžbenik, no tako je nastavni materijal mogla točno prilagoditi potrebama svojih učenika. Dodaje da je takva količina posla na samom početku učiteljskog posla bila iscrpljujuća, ali s vremenom je izradila bazu materijala, koje je u sljedećim godinama mogla iznova upotrijebiti. Navodi da je jedina novost, koju je nakon donošenja Kurikuluma trebala uvesti u nastavu, kategorija povezanosti s odgojno-obrazovnim područjima, međupredmetnim temama i ostalim predmetima. Naime, Češki jezik i kultura po Modelu C sam je po sebi kompleksan nastavni predmet jer obuhvaća Društveno-humanistička (Priroda i društvo, Povijest, Geografija) i Umjetnička područja (Likovna i Glazbena kultura i umjetnost), naravno u odnosu na Češku Republiku i njene realije. K tome, Kurikulumom su u odgojno-obrazovne ishode uključene međupredmetne teme poput *Učiti kako učiti*, *Osobni i socijalni razvoj*, *Građanski odgoj i obrazovanje* i *Uporaba informacije i komunikacijske tehnologije* (NN, 2019).

8 Izrada Godišnjeg plana i programa za nastavu Češkoga jezika i kulture i prikaz jedne nastavne jedinice

Na početku svake školske godine potrebno je izraditi dokument u kojem su zabilježene planirane teme i sadržaj koji se treba obraditi u nastavi Češkog jezika i kulture određene odgojno-obrazovne skupine tijekom školske godine. Taj se dokument zove Godišnji plan i program za nastavni predmet Češki jezik i kultura, a sadrži izbor nastavnih cjelina i tema, broj sati predviđen za obradu određene teme, te ishode učenja. Primjerom ćemo pokazati kako izgleda jedan Godišnji plan i program za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C za 6. razred osnovne škole. Prikazani godišnji plan izradila je učiteljica Sandra Novak za školsku godinu 2021./2022. u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima, međutim, za potrebe diplomskog rada provedene su neke nadopune u sadržajnom smislu. U Osnovnoj školi Josipa Kozarca nastava Češkog jezika i kulture izvodi se dva puta tjedno, što u konačnici čini 70 sati nastave tijekom jedne školske godine.

Tablica 2. Prikaz Godišnjeg plana i programa za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C za 6. razred osnovne škole

Red. br.	Naziv nastavne cjeline i tema/vježbi	Ishod učenja	Br. sati nastave
		Učenik će moći:	
1.	Uvodni sat		1
2.	Ponavljanje	<ul style="list-style-type: none">– razumjeti i prepričati kratke i jednostavne tekstove poznate tematike– sudjelovati u kratkom razgovoru poznate tematike– pronaći potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima	3

3.	<p>Zvláštní dny a dana</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evropský den jazyků 2. Zajímavá fakta o českém jazyce, česká slova v chorvatštině 	<ul style="list-style-type: none"> – pronáči potrebne informacije o češkom jeziku u svrhu obilježavanja Dana svjetskih jezika – uz pomoć učiteljice istražiti osnovne informacije o češkom jeziku u svrhu kratkog izlaganja – navesti primjere čeških posuđenica u hrvatskom jeziku – auditivno razlikovati riječi sličnog izgovora, ali različitog značenja u hrvatskom i češkom jeziku 	4
4.	<p>Já, moje rodina a kamarádi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. To jsem já: Co mám rád/a, co rád/a dělám 2. Jaká je moje rodina 	<ul style="list-style-type: none"> – samostalno napisati ono što voli i ono što voli raditi koristeći jednostavne izjavne rečenice – voditi kratki dijalog sa suučenicom na zadanu temu – nabrojati neke osnovne ljudske osobine – imenovati članove obitelji i bliže rodbine – definirati obiteljske odnose – upotrijebiti nove pojmove u kratkom usmenom izlaganju na temu obitelji 	4
5.	<p>Můj dům/byt</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kde bydlím: nábytek a barvy 2. Můj pokoj snů 3. Opakování 	<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati selo od grada, te usmeno na temelju fotografije okarakterizirati stambenu sredinu – imenovati namještaj u školskom okruženju, a uz to navesti i boju – izraditi željeni prostorni plan vlastite sobe – sastaviti kratko usmeno izlaganje o svom životnom prostoru – sažeto i jednostavnim rečenicama opisati stambeni prostor (pismeno izražavanje) 	4

6.	<p>Podzim</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Den chleba 2. Co se děje na podzim? 3. Podzimní počasí a oblečení 4. Podzimní čtení (izbor teksta iz aktualnog broja dječjeg časopisa <i>Dětský koutek</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> – obilježiti Dan kruha i iskazati zahvalnost na plodovima jeseni kreativnim izražavanjem – izradom plakata – samostalno koristiti dostatan rječnik za opisivanje jesenskih aktivnosti u prirodi – usmeno imenovati komade odjeće koji se nose u hladnije doba godine – komentirati, odnosno iznijeti vlastiti neposredni doživljaj pročitane sadržaja češkog dječjeg časopisa (izabrani tekst) – ispuniti rebuse, križaljke na temu jeseni 	6
7.	<p>Stolování</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Potraviny: zdravá výživa 2. Typické české jídlo 	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznati zdrave namirnice te ih imenovati na češkom – kreirati jelovnik upotrebljavajući usvojeni vokabular – u grupnom radu izraditi plakat piramide zdrave prehrane – ponoviti u nastavi spomenuta karakteristična češka jela 	5
8.	<p>Svátky</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Svátý Mikuláš 2. České vánoční zvyky <p>Pismena/usmena provjera znanja</p>	<ul style="list-style-type: none"> – prokomentirati važnost obilježavanja blagdana Sv. Nikole – usporediti češke i hrvatske božićne običaje – demonstrirati i objasniti značenje usvojenih čeških božićnih običaja – poslušati i otpjevati češku božićnu pjesmu 	5
9.	<p>Zima</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zimní počasí a oblečení 2. Zimní sporty 	<ul style="list-style-type: none"> – navesti oblike padalina karakteristične za zimsko vrijeme – izabrati pogodnu odjevnu kombinaciju za zimske uvjete – prepoznati zimske sportove i imenovati ih na češkom jeziku – povezati sportsku opremu s određenim sportom 	4

10.	<p>Svět kolem</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Den - co a kdy děláme <p>Co jsme dělali včera? Co udělám zítra? Planujeme čas</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Kde bydlí zvířata 3. Můj mazlíček 4. Karel Čapek: <i>Dášeňka čili život štěněte</i> ili <i>Maxipes Fík: Zrození Maxipsa Fíka</i> : večerníček 	<ul style="list-style-type: none"> – ispuniti radni listić o aktivnostima u danu – pridružiti aktivnosti primjerenom dobu dana – planirati buduće događaje i aktivnosti koristeći uvježbane i odabrane oblike futura – izvijestiti o aktivnosti jučerašnjeg dana koristeći perfekt određenih glagola – grupirati životinje obzirom na isto stanište – opisati izgled svog kućnog ljubimca jednostavnim rečenicama, pritom koristeći riječi za osnovne dijelove tijela i boju – slušati govoreni češki jezik (crtani film) 	12
11.	<p>Velikonoce</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Velikonočné zvyky 2. Velikonoční dílna: Zdobení vajíček voskem 	<ul style="list-style-type: none"> –razgovjetno čitati prilagođeni tekst o Uskrsu, te odgovoriti na pitanja o tekstu –izraditi pisanice tradicionalnom tehnikom ukrašavanja jaja slijedeći jednostavne pisane upute na češkom –oblikovati uskršnju čestitku 	4
12.	<p>Česká Republika</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Česká republika na zeměpisné mapě 2. Vítejte v Praze 3.1.Stěhování Čechů do Chorvatska 3.2.Česká menšina v Chorvatsku 3.3.Česká beseda Obce Lipovlany 	<ul style="list-style-type: none"> – pronaći Česku na zemljopisnoj karti, označiti granice i nabrojati države s kojima Češka graniči – locirati glavni grad Češke – prepoznati na fotografiji neke znamenitosti u gradu Pragu, a ujedno i diferencirati znamenitosti u gradovima Zagreb i Prag – odrediti vremenski period najjačeg doseljavanja Čeha na prostore Republike Hrvatske, te izdvojiti glavne motive doseljavanja – izvijestiti o naseljima u RH s većinskim češkim stanovništvom – definirati ulogu Češke besede u očuvanju manjinske kulture na području Lipovljana 	8

13.	Zdraví a nemoc 1. Co potřebuješ když jsi nemocný a když máš zranění 2. U doktora	– na temelju pantomime prepoznati najčešće symptome bolesti i imenovati ih na češkom – prepričati kratki tekst na temu odlaska k liječniku – smisleno upotrijebiti nove riječi u novom kontekstu (dopunjavanje teksta) – razgovarati na temu zdravlja i bolesti u grupnom radu	4
14.	Léto 1. Letní prázdniny: Kam a jak pojedeme 2. Film: Pojedeme k moři Pismena/usmena provjera znanja: zaključivanje ocjena	– izabrati aktivnosti kojima se rado bavi tijekom ljeta – prezentirati zamisli kako planira provesti ljetno koristeći futur – upotrijebiti glagole kretanja u razgovoru, ovisno o kontekstu – pogledati film, usmeno i pismeno sažeti radnju filma – vrednovati film i dati svoj osobni osvrt – vrednovati svoje znanje, procijeniti napredak u usvajanju češkog jezika, dati osvrt na nastavu, te predložiti savjete za poboljšanje kvalitete nastave	6

Izvori za odabir nastavnih tema i jedinica bili su razni: *Čeština veselé 1*, *Čeština barevně 2* (teme su proširene u skladu s individualnim sposobnostima i vještinama učenika), internetske stranice, časopis *Dětský koutek*).

Iz Godišnjeg plana i programa za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C izdvojili bismo jednu nastavnu jedinicu i razradili bismo ju u obliku pripreme za nastavni sat. Izabrana je nastavna jedinica pod naslovom *Češka beseda Općine Lipovljani*, obradila bi se odgojno-obrazovnoj skupini koja šestu godinu uči češki jezik. Vrijeme predviđeno za obradu nastavne jedinice je jedan školski sat. Tema školskog sata ulazi u kurikularnu domenu *Kulture*. Kako se u Kurikulumu za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C) opisuje, domena *Kultura* „podrazumijeva poimanje češke kulture u najširem smislu i obuhvaća usvajanje znanja o češkoj povijesnoj i kulturnoj baštini te o geografskim obilježjima Republike Češke. (...) Učenici razvijaju svijest o pripadanju i vlastitoj aktivnoj ulozi odgovornog građanina u društvu, lokalnoj i široj

zajednici, a posebice u češkoj nacionalnoj manjini u Republici Hrvatskoj“ (NN, 2019). Na posljednjoj rečenici citata temelji se glavna ideja za prijedlog nastavne jedinice u osnovnoj školi. U Kurikulumu se tek u šestom razredu osnovne škole navode ishodi za usvojenost znanja o položaju češke nacionalne manjine u Hrvatskoj s ciljem da „(učenik) istražuje i opisuje osnovne činjenice i obilježja češke nacionalne manjine u Hrvatskoj“ (ibid). U sedmom i osmom razredu ta se tema proširuje i više je usmjerena na učničku perspektivu.

Elvira Petrović (1997) u knjizi *Teorija nastave stranih jezika* u zadnjem poglavlju *Upoznavanje sa stranom kulturom i civilizacijom* osvrće se na važnost učenja o kulturi naroda čiji se strani jezik uči. Dotiče se problema kako učitelji nisu u potpunosti osposobljeni za tumačenje i objašnjavanje strane kulture jezika koji poučavaju, jer često nisu u mogućnosti osigurati dulji boravak i izravni doticaj s pripadnicima strane kulture. Srećom u kontekstu češke kulture u Hrvatskoj postoje Češke besede koje su izravni posrednici između izvornih govornika i zainteresiranika (učenika), stoga je vrlo dragocijeno da se jedna takva udruga može uključiti u obrazovanje učenika. Razgovor s vodstvom ili članovima Češke besede zasigurno kod učenika ostavlja dojam većeg stupnja povjerenja i izvornosti nego simulirani uvjeti u nastavi. Osim toga, Češka beseda ima dodatan stimulirajući učinak na učenike češkog jezika u vidu organiziranja izleta u mjesta s češkim govornicima ili čak putovanja u Republiku Češku. Upravo iz tog razloga nastala je ideja da se poveže sfera praktične primjene češke kulture i jezika u Hrvatskoj i sfera učenja češkog jezika i kulture u nastavi.

Idejni prijedlog za nastavnu jedinicu nastao je iz potreba za takvim materijalom koji bi učiteljima mogao olakšati kreiranje nastave za Češki jezik i kulturu u Osnovnoj školi u Lipovljanima. Kreiran je tekst na temu Češke besede Općine Lipovljani, koji je prilagođen dobi i znanju učenika. Činjenice u tekstu temelje se na čitanju dostupne literature, te na razgovoru s tajnikom udruge koji najdulji niz godina izravno sudjeluje u radu udruge. U nastavni proces uključeni su neki od elemenata koji su propisani stručnom literaturom o teoriji nastave stranih jezika. Ishodi pripreme za sat prilagođeni su mogućnostima učenika, koji češki jezik uče šest godina.

PRIPREMA SATA (PLÁN HODINY)

Nastavna jedinica (vyučovací jednotka) Česká beseda Obce Lipovlany

Razred (třída) 6. třída ZŠ

Trajanje: 45 min

Polugodište: 2.

CILJEVI (cíle–komunikační účely)

1. KOMUNIKACIJSKE AKTIVNOSTI I STRATEGIJE (komunikační aktivity a strategie):

Slušanje (poslech): Učenik sluša govorenu češku riječ kada govori učiteljica i drugi učenici.

Čitanje (čtení): Učenik čita u tišini i na glas pisanu češku riječ. Pravilno naglašava i izgovara duljine. Čita kratke tekstove koji sadrže godine.

Govorno izražavanje (mluvení): Učenik se usmeno izražava na češkom i na hrvatskom jeziku sukladno potrebama nastave i njegovim individualnim sposobnostima. Učenik odgovara na pitanja ili nadopunjava pojmove koji nedostaju. Učenik spontano izražava svoje misli i ideje.

Pismeno izražavanje (psaní): Učenik zapisuje češke riječi koje će mu poslužiti kao riječnik.

2. TEME I NOVE RIJEČI (témata a slovní zásoba):

Proširenje vokabulara u kulturnoj domeni Češkog jezika i kulture:

naziv organizacije i udruženje Čeha u Lipovljanima (*Česká beseda*), naziv za društvene aktivnosti koje se prakticiraju unutar udruge (*tančit, zpívat, recitovat, organizovat, hrát na hudební nástroj*), naziv za skupine koje djeluju unutar besede (*taneční, pěvecká, hudební, dětská, výtvarná-literární skupina*), naziv za funkcije koje obnašaju pojedine osobe unutar besede (*předseda, tanečník, hudebník, zpěvák, básnik*)

3. CILJEVI (cíle):

- Učenik će izraziti svoju maštu igranjem igre pogađanja.
- Učenik će prepoznati kulturno-umjetničke skupine koje djeluju u Češkoj besedi Općine Lipovljani.

- Učenik će čuti o kulturno-umjetničkim manifestacijama koje se održavaju u organizaciji Češke besede Općine Lipovljani.
- Učenik će se zanimati za kulturna događanja vezana za češku nacionalnu manjinu u vlastitoj sredini.
- Učenik će istražiti povijest vlastite obitelji i povezati ju s doseljavanjem Čeha na područje Lipovljana.

4. METODE (metody): metoda asocijacije, metoda pogađanja pojma, vizualna metoda, metoda slušanja, metoda tihog čitanja, metoda čitanja na glas, metoda povezivanja pojma i opisa, metoda izrade sadržaja za pano

5. OBLICI RADA: frontalni rad, rad u grupi, individualni rad

6. ISHODI UČENJA (výstupy z učení):

- Učenik može prepoznati češku nošnju.
- Učenik može nabrojati kulturno-umjetničke skupine Češke besede Općine Lipovljani.
- Učenik može navesti manifestacije u organizaciji Češke besede Općine Lipovljani.
- Učenik može samostalno istražiti značajke kulturnih događanja u svojoj sredini.
- Učenik može objasniti povezanost na osobnoj razini s češkom nacionalnom manjinom u Hrvatskoj.

STRUKTURA NASTAVNOG SATA (obsah hodiny)

ÚVOD (Uvodni dio sata) – do max. 5 min.

1. Učiteljica ulazi u razred i pozdravlja učenike. Pita ih: *Kako ste danas?* Pa kaže: *Nadam se da ste spremni naučiti nešto novo iz češkog, jer danas imamo posebno iznenađenje.*
2. Učiteljica uzima kutiju prekrivenu crnom maramom i postavlja pitanje: *Co je v krabičce? Što je u kutiji?* Učenici će davati razne ideje (npr. „*Unutra su bomboni!*“, „*U kutiji su drvene bojice.*“), no učiteljica nastavlja: *U ovoj kutiji imamo posebno iznenađenje, a ono nam je davno stiglo iz Češke.* Učiteljica iz kutije vadi par čeških lutaka odjevenih u češku narodnu nošnju. Učiteljica poziva učenike da se približe lutkama kako bi ih mogli bolje razgledati. Očekuje se da će učenici postavljati pitanja u vezi lutaka i da će biti zainteresirani, primjerice: *Otkuda su te lutke? Čije su? Što imaju odjeveno?* (5 min)

HLAVNÍ ČÁST HODINY (Glavni dio sata) – 25 – 30 min.

Pismo iz kutije s lutkama

1. Učiteljica iz kutije vadi pismo koje se nalazilo uz lutke. Kako bi učiteljica bila sigurna da će učenici pažljivo slušati tekst, prije čitanja teksta postavlja pitanja.
 1. *Odkud jsou?*
 2. *Co mají na sobě?*
 3. *Co ráda dělají?*

Učiteljica čita pismo koje je napisano na češkom jeziku, oponašajući glasove lutaka. Prve tri rečenice oponaša u muškom glasu, a preostale u ženskom glasu. Pismo čita vrlo polako:

My jsme panenky z Česka. Dívka Mařenka si s námi hraje. S Mařenkou jsme se z Česka přistěhovaly do Chorvatska. V Lipovlanech žijeme už 100 let. Na sobě máme český kroj. Ráda tančíme, zpíváme a mluvíme česky. Žijeme v prostoru České besedy z Lipovlan. (5 min)

Igra pogađanja i izrada plakata za školski pano

2. Učiteljica piše naslov *Česká beseda Obce Lipovlany* na ploču. Učiteljica će zamoliti učenike da stanu u krug na dnu učionice. Učiteljica će učenicima u kutijici ponuditi da izvuku papiriće. Učiteljica će u sredinu kruga na pod staviti 5 listova papira u različitim bojama. Papirići su dijelovi likova, odnosno predmeta koji su karakteristični za pojedinu skupinu koja djeluje u besedi, ima ih 5. Međutim, ti likovi će biti podijeljeni na dva dijela, poput mozaika. Jedan dio lika nosi naziv skupine, a drugi dio lika ima opis skupine. Svi učenici će dobiti po jedan papirić, a ukoliko ostane, podijelit će se i ostatak. Igra pogađanja je zamišljena tako da svaki učenik/ca sam/a za sebe pročita ono što je dobio/la na papiriću. Zatim učiteljica odredi prvog učenika/cu koji će na glas pročitati što piše na papiriću, a učenik/ca koji misli da ima odgovarajući odgovor će se javiti i pročitati sadržaj svog papirića. Ukoliko pogriješi, učenik/ca će izabrati nekog drugog za koga misli da bi mogao imati odgovarajući par. Riječi koje su u opisu podcrtane, neće biti napisane u opisu, već sami učenici trebaju zaključiti o kojoj je skupini riječ te

kasnije nadopuniti praznu crtu odgovarajućim pojmom uz pomoć učiteljice. Kada su svi parovi pogođeni, učenici izabiru papir u boji, spajaju podijeljeni lik u jednu cjelinu i lijepe ga na papir u boji. Papire u boji će povezati užetom i izraditi materijal za pano. Kada svih pet pojmova bude spojeno s opisom, učenicima će se podijeliti Radni listić 1 u cijelosti kako bi sadržaj imali kasnije za ponavljanje. (15 min)

Zapisivanje novih riječi

3. Učiteljica moli učenike da sjednu na mjesto. Učiteljica daje uputu da učenici na dobivenom radnom listiću zapišu prijevod novih riječi koje su obradili na satu. Učiteljica hrvatski prijevod piše na ploči, a učenici dopunjavaju prijevod na dobivenom listiću. (10 min) Nakon zapisivanja novih riječi, učiteljica zadaje zadaću.

Domaća zadaća: podjela domaće zadaće

Učiteljica govori učenicima da zapišu što im je domaća zadaća.

Dio 1: Zanimljive informacije (intervju) o dolasku Čeha u Lipovljane, 5-7 rečenica u bilježnici

Za sljedeći sat saznajte zanimljivosti o dolasku vaših predaka iz Češke u Hrvatsku. U 5 do 7 rečenice zabilježite u bilježnicu što ste saznali. Ako nemate nikoga u obitelji da se doselio iz Češke, možete pitati nekoga za koga znate da je potomak čeških doseljenika. Možete na sljedeći sat donijeti fotografiju ili neki predmet, ako ima zanimljivu priču o dolasku Čeha u Lipovljane.

Dio 2: Sljedeće događanje Češke besede Lipovljani: Što se održava i kada?

Za drugi tjedan nastave saznajte kakvo je i kada se održava sljedeće događanje koje organizira Češka beseda u Lipovljanima. Informacije zabilježite u obliku oglasa, odnosno reklame za taj događaj, dovoljno je 3 do 5 rečenica zapisati u bilježnicu.

KONEC HODINY (Završni dio sata) 10 – 15 min.

Opakování:

1. Učiteljica će na češkom postaviti nekoliko pitanja za ponavljanje, a dobrovoljni učenici se mogu javiti za riječ. Ukoliko će biti potrebe, učiteljica može ponoviti pitanje na hrvatskom, a učenici mogu odgovoriti onako kako im je lakše, na hrvatskom ili češkom. (10 min)

Pitanja su sljedeća:

- *Kdo se přistěhoval do Lipovlan? / Tko se doselio u Lipovljane?*
- *O co pečuje Česká beseda Obce Lipovlany?/ O čemu brine Češka beseda Općine Lipovljani?*
- *Kolik skupin má Česká beseda Obce Lipovlany?/ Koliko skupina ima Češka beseda Općine Lipovljani?*
- *Jak se jmenuje skupina, ve které se zpívá, tančí a členové nesou kroje?/ Kako se zove skupina u kojoj se pjeva, pleše, a članovi nose nošnje?*

Dodatna aktivnost (Pokud zůstane času):

Ako ostane vremena do kraja sata, učiteljica će na pametnoj ploči reproducirati snimku nastupa plesne skupine u mjestu Kraljeva Velika (11.6.2022.), u trajanju od 5 min.

*Video zapis vlasništvo je Češke besede Općine Lipovljani.

PLAN PLOČE (Plán tabule)

Česká beseda Obce Lipovlany

založit – osnovati
spolek – udruga
pečovat o – brinuti se za
výtvarné-literární – kreativno-literarni
předseda/předsedkyně – predsednik/predsjednica
výuka – nastava
organizovat – organizirati
manifestace – manifestacija

kroj – nošnja
vystoupení – nastup
vystupit – nastupiti
zahraničí – inozemstvo
hrát na kytaru, buben – svirati gitaru, bubnjeve
prezentovat – prezentirati
stánek – štand

Dodaci (doplňky):

Radni listić 1

Česká beseda Obce Lipovlany

V roce 2004. byla založena Česká beseda Obce Lipovlany. Ten spolek pečuje o český jazyk, české zvyky a českou kulturu v Lipovlanech. Spolek má pět skupin: taneční, pěvecká, hudební, dětská a výtvarná-literární skupina. Předseda besedy byl pán Mirko Knížek. Pán Knížek stanovil výuku Českého jazyka a kultury v základní škole v Lipovlanech. Předsedkyně besedy je pani Věra Ožoga.

Česká beseda Obce Lipovlany organizuje manifestace Lipovlanská setkání, Den české kultury v Lipovlanech, Den tykví, Zpěvanky...

Taneční skupina

Taneční skupina byla založena v roce 2007. Tanečníci tančí v krojích. Tanečníci tančí české tance a zpívají české veselé lidové písně. Skupina se jmenuje Krok sun krok. Vystupuje v Chorvatsku i v zahraničí.

Dětská skupina

Dětská skupina byla založena v roce 2007. Děti tančí tradiční české dětské tance a předvádějí dětské hry. Skupina vystupuje na detské manifestaci Naše jaro. Na té manifestaci se tančí, zpívá nebo recituje.

Hudební skupina

Tato skupina působí od roku 2004. a jmenuje se Zlaté roky. Hudební skupina hraje české lidové písně. Hudebníci hrajou na kytaru, klaviaturu, bas, brač a občas i na buben.

Pěvecká skupina

Skupina začala působit také v roce 2004 a jmenuje se Vějíř. Pěvecká skupina zpívá české lidové písně, ale i chorvatské písně. Tato skupina byla nejúspěšnější skupinou České besedy Obce Lipovlany.

Výtvarná – literární skupina

Skupina působí od roku 2017. Členové skupiny vyrábějí dekorativní předměty na Vánoce, Velikonoce, Den české kultury v Lipovlanech... Dekorativní předměty prezentují na stánku, jako byl na Lipovlanských setkáních.

K literátům patří Mirko Knížek, Marija Uchytíl a Miroslav Lovčanin, kteří píšou české a chorvatské básně.

Tina Bukovski, 2022.

POMAGALA (Pomůcky):

Računalo, pametna ploča, lutke, radni listići, papiri u boji, uže, ljepilo, kutija

UČENICIMA JE POTREBNO (Žáci potřebují):

Bilježnica, pisaći pribor

8.1 Implikacije nastavnog sata na temu Češke besede u daljnjem osvještavanju djece mlađe dobi za važnost njegovanja češkog jezika i kulture u njihovom kraju

Imajući u vidu vremensko ograničenje od 45 minuta jednog školskog sata i količinu informacija koja se učenicima u tom vremenskom periodu može prenijeti, opravdano je misliti da to nije dovoljno da se učenici upoznaju s cjelokupnim radom i značenjem Besede u samo jednom školskom satu. Prijedlog sata je samo dobra polazišna točka koja se može nadograditi dodatnim sadržajima na tu temu. Stoga se mogu preporučiti dodatni prijedlozi za sadržaje koji se mogu uključiti u nastavu Češkog jezika i kulture.

- Kako bi učenici mogli čuti izvorne govornike češkog jezika, u nastavi se može upotrijebiti pjesma „Já jsem muzikant“. Pjesma može unijeti veselje u nastavu, ali i potaknuti učenike na fizičku aktivnost u obliku plesa. Tekst pjesme može se ispisati kako bi učenici lakše pratili i razumjeli poruku pjesme. Dodatno se može složiti zadatak da učenici ponuđene riječi nadopune na mjesta gdje one nedostaju. Učenici mogu uvježbati pjevati pjesmu.
- Nadalje se u suradnji s predsjednicom Češke besede Općine Lipovljani može dogovoriti posjet učenika uredu udruge. Tako bi učenici mogli uživo vidjeti sve instrumente i nošnje koje se koriste kada članovi Besede nastupaju, a mogli bi izravno od predsjednice saznati sve dodatne informacije koje ih zanimaju. Također, učenici bi na češkom mogli imenovati predmete koje zateknu u uredu (instrumente, nošnje) kako bi potvrdili svoje znanje stranog jezika. Taj susret bi se mogao ostvariti umjesto jednog klasičnog sata češkog jezika u učionici i sigurno bi se učenici veselili takvoj promjeni.
- Budući da učenici Češkog jezika i kulture svakog mjeseca dobivaju časopis *Dětský koutek*, učenici mogu zajedničkim snagama napisati članak o tome kako su istraživali ulogu Češke besede Općine Lipovljani u očuvanju češkog jezika i kulture. Mogu izvijestiti o aktivnostima udruge, a potencijalno mogu obaviti intervju s predsjednicom Vjerom Ožoga i time ostalim čitateljima časopisa dati uvid u rad udruge. Tako bi učenici praktično primijenili stečeno znanje na češkom i postali bi ambasadori Češke besede Općine Lipovljani.

Zahvaljujući aktivnostima Besede i suradnji s osnovnom školom, polaznici Češkog jezika i kulture češki jezik mogu učiti i djelomično usvajati (Medved Krajnović, 2010; 4-6). Svi

učenici od prvoga razreda imaju obavezan jedan strani jezik, stoga im je češki jezik drugi strani ili ini jezik. Institucionaliziranom poučavanju češkog jezika treba pristupiti s vrlo velikom motivacijom usmjerenom prema učeniku, pažljivo birati metode rada kako bi nastava bila neopterećujuća, ali s maksimalnim učinkom. Pri poučavanju češkog jezika po Modelu C poželjno je koristiti prilagođene oblike govora (govor za strance) (v. Medved Krajnović, 2010; 90-91), kako bi učenici što bolje mogli čuti, spoznati i reproducirati pojmove češkoga jezika. Nadalje, učenicima je važno ukazati na dragocjenost poznavanja češkog jezika i kulture, osobito ako su potomci čeških doseljenika na područje Lipovljana. Time se oživljavaju rodbinske veze i učvršćuje nacionalni identitet pojedinca. Ukoliko se s naobrazbom krene u ranijoj dobi, djeca lakše uče i usvajaju nove jezične vještine i kulturne specifičnosti. Sve dok postoji interes za njegovanje češkog jezika i kulture na području općine Lipovljani, postojat će potreba za nastavom Češkog jezika i kulture, a ujedno i za Češkom besedom Općine Lipovljani.

Zaključak

Usljed migrantskih kretanja tijekom povijesti, češki jezik i kultura uspjeli su se održati i izvan matične domovine diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj se udruženja građana češke nacionalne manjine i njezinih simpatizera nazivaju Češkim besedama, a kao njihova krovna i ravnajuća organizacija djeluje Savez Čeha u Republici Hrvatskoj. Češke besede uvelike pridonose njegovanju češkog jezika i kulture u Hrvatskoj, a jedan od primjera je rad Češke besede Općine Lipovljani. Zalaganje članova udruge da se održavaju češke kulturne manifestacije i provodi nastava Češkoga jezika i kulture u OŠ Josipa Kozarca u Lipovljanima iziskuje veliku predanost, trud i mnogo uloženog vlastitog vremena svih članova, ali to ne bi bilo održivo bez ljubavi prema češkom jeziku i vlastitim korijenima. Djelatnost udruge proteže se kroz plesnu, glazbenu, pjevačku, dječju i kreativno-literarnu skupinu, gdje se češki jezik i kultura neprestano od njihova osnivanja oživljavaju i prezentiraju publici.

Češka beseda Općine Lipovljani uvelike pridonosi društvenom i kulturnom životu u Lipovljanima tako što promovira češki jezik i kulturu, podupire kulturnu raznolikost te pomaže u organiziranju važne multikulturalne manifestacije *Lipovljanski susreti*. Na inicijativu nekadašnjeg predsjednika Besede Mirka Knjižeka, u OŠ Josipa Kozarca uveden je fakultativni predmet Češki jezik i kultura koji se od 2006. godine i danas neprekidno izvodi po Modelu C. S obzirom da za predmet Češki jezik u kultura sve do 2019. nije postojao definirani Kurikulum koji bi u Hrvatskoj regulirao smjernice za nastavu tog stranog jezika, učitelji su se suočavali s ponekim nedoumicama i poteškoćama u oblikovanju nastavnog sadržaja.

Uz pomoć regulativa iz Kurikuluma izrađen je prijedlog za Godišnji plan i program za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C. Nadalje, priložena je ideja za nastavnu jedinicu u kojoj se obrađuje važnost i uloga Češke besede u očuvanju češkog jezika i kulture u Lipovljanima. Plan nastavnog sata mogao bi se realizirati u obrazovnoj skupini učenika šestog razreda. Uz detaljno razrađen plan sata ponuđeno je nekoliko sadržaja kojima se postojeća tema može dodatno obogatiti.

Unatoč tome što se na području Lipovljana s vremenom polako smanjuje broj pripadnika češke nacionalne manjine, ne smanjuju se želje i trud pojedinaca da se rad udruge nastavi. Uistinu se lipovljanski Česi mogu ponositi činjenicom da su udruženi i da imaju sve uvjete kako bi po uzoru na svoje pretke negovali češku kulturu i jezik izvan domovine. K

tome mogu osjećati mrvicu više ponosa od svojih suvremenika u Češkoj, baš zato što su u Hrvatskoj prilično malobrojni, ali imaju ustavno pravo izražavati svoju pripadnost nacionalnoj manjini.

Literatura

Bláha, Karel. (2005) *Z knihy zápisů Československé besedy v Lipovlanech*. u: Češi a Slováci v osadách Lipovlany a Krivaj. Jednota. Daruvar

Certić, Ivan. (2020) *Lipovljani tragom povijesti*. Ogranak Matice hrvatske u Lipovljanima. Kutina

Knížek, Mirko. (2005) *Česká beseda u Lipovljanima – obnova rada 2004. g.* u: Češi a Slováci v osadách Lipovlany a Krivaj. Jednota. Daruvar

Knjižek, Mirko. (2015) *Češka beseda Općine Lipovljani 2004.-2014.* Jednota. Daruvar.

Knjižek, Mirko. (2015) *Sve moje ljubavi*. KLD Rešetari. Rešetari.

Knjižek, Mirko. (2019) *Na pravom putu/Na správné cestě*. KLD Rešetari. Rešetari, Lipovljani.

Matušek, Josip. (2005) *Česi i Slovaci u Lipovljanima*. U: Češi a Slováci v osadách Lipovlany a Krivaj. Jednota. Daruvar

Matušek, Josip. (1976) *Lipovljani u životu i djelu Josipa Kozarca*. Mjesna konferencija SSRNH i Mjesna zajednica u Lipovljanima. Štamparija „Ognjen Prica“. Daruvar

Medved Krajnović, Marta. (2010) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*. Leykam international d.o.o. Zagreb.

Petrović, Elvira, dr.sc. (1997) *Teorija nastave stranih jezika*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera Pedagoški fakultet Osijek. Osijek.

Uhiti, Željka. (2021) *Doživam sunce-zbirka pjesama na hrvatskom i češkom jeziku*. Češka beseda Općine Lipovljani. Lipovljani.

Zeman, Nikola. (2014) *Lipovljani – kronologija događaja*. Daruvarska tiskara d.d.. Daruvar

Izvori s interneta

Biografija Josipa Kozarca, URL: <https://www.biografija.com/josip-kozarac/> (Datum posjeta: 24. lipanj 2022.).

Češki jezik u Končanici, URL: <http://www.os-ceska-jruzicka-koncanica.skole.hr/skola> (Datum posjeta: 8. siječanj 2023.).

Spahić, Martina: Erasmus + K2 projekt: Zajedno u različitosti, URL: <https://martinaspahic.wixsite.com/togetherindiversity> (Datum posjeta: 22. studeni 2022.).

Kurikulum za nastavni predmet Češki jezik i kultura u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C); Narodne novine, 2019, URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_129_2617.html (Datum pregleda: 18. siječanj 2023.).

Jajić Novogradec, Marina. (2017). Individualna višejezičnost u kontekstu hrvatskoga obrazovnoga sustava, *Studia Polensia Vol.6, No. 1*, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/292359> (Datum pregleda: 18. siječanj 2023.).

Jajić Novogradec, Marina; Lukaš, Jana (2017). Analiza osnovnoškolskih udžbenika za češku nacionalnu manjinu u RH, *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku, Vol. 46 No. 3*, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/316370> (Datum pregleda: 21. siječanj 2023.).

Lipovljanski susreti, 2010. URL: Lipovljanski susreti 2010, prilog HRT, Prizma 04.09.2010 – YouTube

Petrović, Marija (2014): Češko školstvo u Hrvatskoj, Diplomski rad, URL: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6207/1/konacna_verzija_cesko_skolstvo.PDF

Savez Čeha u Republici Hrvatskoj, URL: <http://www.savez-ceha-rh.hr/indeks.php/cz/onas/svaz-cechu-v-rch> (Datum pregleda: 21. prosinac 2022.).

Šakić, Ivona. (8.5.2012.). Učenici češkog jezika nastupili na smotri Naše jaro, URL: http://www.os-jkozarca-lipovljani.skole.hr/?news_id=1173#mod_news (Datum pregleda: 28. studeni 2022.).

Milović, Melanija. (21.6.2022.). Večer jezika i kulture nacionalnih manjina, URL: http://os-jkozarca-lipovljani.skole.hr/?news_id=3854#mod_news (Datum pregleda: 16. siječanj 2023.).

Zakon o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, URL: <https://zakon.hr/z/318/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina> (Datum pregleda: 20. siječanj 2023.).

Daňková, V., Novotná Golubićová, T., Pejić, M., Raisová, A., (2021) In memoriam Mirko Knížek (1950-2021), URL: <http://jednota.hr/indeks.php/cz/jednota-clanci/item/6246-in-memori-am-mirko-knizek-1950-2021> (Datum pregleda: 8. siječanj 2023.).

Jednota (4.9.2020.) Nové tituly nejen z Jednoty, URL: <http://www.jednota.hr/index.php/cz/jednota-clanci/item/5980-nove-tituly-nejen-z-jednoty> (Datum pregleda: 21. siječanj 2023.).

Prilog 1

Polustrukturirani intervju s Ivanom Doležalom, tajnikom Češke besede Općine Lipovljani
(Datum razgovora: 12. srpanj 2022., Željanska ulica 49, Lipovljani)

1. Kako je došlo do osnivanja Češke besede Općine Lipovljani?
2. Kako djeluje Češka beseda? Koje su skupine dio Češke besede?
3. Otkad postoji češki jezik i kultura kao fakultativni školski predmet? Koliko ima učenika, jesu li oni potomci čeških doseljenika? Imaju li predznanje češkog jezika? Koji su najveći izazovi u nastavi Češkog jezika i kulture?
4. Kako izgleda jedna kalendarska godina Češke besede, kakve su aktivnosti i obaveze članova Besede?
5. Koliko često pojedina skupina ide na nastupe? Koja skupina ima najviše uspjeha kod publike? Putuje li se i na inozemne nastupe? Ako da, koji su najznačajniji?
6. Savez Čeha u Hrvatskoj je najvažnija organizacija za sve besede jer ih on ujedinjuje, postoji li još neka podjela beseda možda po županijama ili nekim zajedničkim interesima?
7. Koje manifestacija organizira Savez Čeha, a koje Češka beseda Općine Lipovljani?
8. Zašto su Lipovljanski susreti važna manifestacija za Lipovljane i lipovljansku Besedu?
9. Kako biste opisali važnost Mirka Knjižeka za Češku besedu Općine Lipovljani?
10. Kako je došlo do ideje da Češka beseda podupre izdavanje prve zbirke pjesama Željke Uhitil?

Prilog 2

Polustrukturirani intervju s Mirjanom Faltis, ravnateljicom Osnovne škole Josipa Kozarca u Lipovljanima (Datum razgovora: 15. prosinac 2022., Ulica Ante Starčevića 8, Lipovljani).

1. Kad je uveden fakultativni predmet Češki jezik i kultura i zašto baš po Modelu C? Tko se najviše zalagao da se ostvari ta vrsta obrazovanja za lipovljanske učenike?
2. Je li interes učenika u početku bio veći nego danas? Tko su učenici koji pohađaju nastavu Češkog jezika i kulture?
3. Što se promijenilo u ovoj školi vezano za češki jezik otkako ste Vi ravnateljica?
4. Recite nešto više o ERASMUS + K2 projektu? Je li taj projekt donio očekivane rezultate u povećanju broja učenika koji pohađaju nastavu Češkog jezika i kulture?
5. Jesu li od uvođenja fakultativnog predmeta Češki jezik i kultura do danas nastale neke značajnije promjene u školstvu po pitanju obrazovanja na manjinskom jeziku?
6. Koliko je važan Kurikulum za planiranje nastave? Je li nedostatak Kurikuluma za Model C značajno utjecao na kvalitetu nastave Češkog jezika i kulture u Lipovljanima?
7. Kojim materijalima su se učitelji služili pri oblikovanju nastavnog sadržaja Češkog jezika i kulture?
8. Koliko se osoba izmijenilo na mjestu predavača češkog jezika? Je li teško pronaći stručnu osobu za podučavanje češkog jezika u osnovnoj školi?

Prilog 3

Polustrukturirani intervju sa Sandrom Novak, učiteljicom Češkog jezika i kulture u Osnovnoj školi Josipa Kozarca, Lipovljani (Datum razgovora: 16. siječanj 2023., Zagrebačka 12, Lipovljani).

1. Koliko dugo predajete Češki jezik i kulturu u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Lipovljanima?
2. Koliko ima učenika koji pohađaju češki jezik? Kako usvajaju češki jezik? Imaju li poteškoća budući da češki jezik nije toliko zastupljen u hrvatskim medijima?
3. Kako je organizirana nastava? Koliko često i po koliko sati se izvodi?
4. Jeste li imali poteškoća pri oblikovanju Godišnjeg plana i programa za Češki jezik i kulturu? Vrijedi li to i za planiranje Nastavnog plana i programa?
5. Koliko Vam je Kurikulum pomogao u planiranju nastave i svih planova?
6. Možete li procijeniti koliko je Kurikulum za Češki jezik i kulturu provediv u nastavi? Biste li možda nešto promijenili?
7. Koje udžbenike i materijale koristite u nastavi?
8. Kako nastojite oblikovati pojedini nastavni sat Češkog jezika i kulture? Možete li navesti neke omiljene aktivnosti učenika?

Prilog 4

Polustrukturirani intervju sa Željkom Uhitil, književnicom i aktivnom članicom plesne skupine Češke besede Općine Lipovljani (Datum razgovora: 3. kolovoz 2022., Ulica Ante Starčevića 30, Lipovljani).

1. Zašto ste se uključili u rad Češke besede Općine Lipovljani? Koja aktivnost Vas najviše uveseljava?
2. Kako ste spoznali da vam ide pisanje poezije?
3. Što vas inspirira za pisanje? Kako nastaju Vaše pjesme?
4. Izdali ste dvije zbirke pjesama, *Doživam sunce* i *Vrt bez ruža*. U prvoj zbirci su objavljeni prijevodi Vaših pjesama na češki jezik. Kako je došlo do toga?
5. Kakav je Vaš osobni odnos prema češkom jeziku? Govorite li ga aktivno?

Sažetak na hrvatskom jeziku

Ovaj rad u uvodnom dijelu donosi razlog doseljavanja češkog stanovništva na područje Hrvatske, točnije na područje Općine Lipovljani u razdoblju od 1870-ih pa do 1930-ih godina. Spominje se stil života doseljenih Čeha u novoj domovini, te koju su važnost imale njihove gospodarske navike za domaće hrvatsko stanovništvo.

U radu se spominju udruženja Čeha, *Češke besede*, i njihova uloga u očuvanju češkog jezika i kulture u Hrvatskoj. Navode se manifestacije koje organiziraju Savez Čeha u Republici Hrvatskoj i pojedine besede. Posebna pozornost pridaje se Češkoj besedi Općine Lipovljani, te se detaljno opisuje rad njenih skupina, zalaganja Besede u kulturnom aspektu na području općine Lipovljani, a posebice važnost za multikulturalnu manifestaciju *Lipovljanski susreti*. Budući da se češki jezik uči u osnovnoj školi u Lipovljanima, drugi dio rada bavi se analizom Kurikuluma za nastavni predmet Češki jezik i kultura za osnovnu i srednju školu u Republici Hrvatskoj (Model C). U radu se izvještava o trenutnom stanju u školstvu po pitanju prilagođenosti programa i nastavnih sredstava za Model C Češkoga jezika i kulture. Prezentira se Godišnji plan i program za nastavni predmet Češki jezik i kultura po Modelu C za šestu godinu učenja češkog jezika, a posebno se izdvaja idejni prijedlog nastavne jedinice s nazivom Češka beseda Općine Lipovljani.

Ključne riječi: Česi u Lipovljanima, Češka beseda Općine Lipovljani, Lipovljanski susreti, Češki jezik i kultura po Modelu C

Sažetak na češkom jeziku

V úvodní části diplomové práci jde o důvody přistěhování českého obyvatelstva do chorvatského území, přesněji, do prostoru Obce Lipovlany, v době 1870.-1930. letech. Zmínuje se životní styl Čechů, kteří se přistěhovali do nového domova, a jejich vliv na hospodářské zvyky domácího obyvatelstva.

Zmínují se spolky Čechů, *České besedy*, a jejich role v zachování českého jazyka a kultury v Republice Chorvatsko. Prezentují se manifestace v organizaci Svazu Čechů v Republice Chorvatsko a ostatních besed. Zvláštní pozornost přidává se České besedě Obce Lipovlany, a zároveň se podrobně znázorňuje činnost jejich skupin, zásluhy Besedy v kulturním aspektu na území obce Lipovlany, a zvláště důležitost Besedy pro multikulturální manifestace *Lipovlanská setkání*. S ohledem na to, že se český jazyk učí v základní škole v Lipovlanech, v druhé části diplomové práci jde o analýzu Kurikula předmětu Český jazyk a kultura pro základní a střední školy v chorvatské Republice (Model C). Nadále, v práci lze najít informaci o aktuálním stavu ve školství, pokud jde o stupeň přizpůsobivosti programu a vyučovacích prostředek pro Model C předmětu Český jazyk a kultura. Prezentuje se Roční plán a program předmětu Český jazyk a kultura (Model C) pro šestý ročník základní školy. Na konci je didakticky propracován návrh pro vyučovací jednotku s titulem Česká beseda Obce Lipovlany.

Klíčová slova: Češi v Lipovlanech, Česká beseda Obce Lipovlany, Lipovlanská setkání, Český jazyk a kultura (Model C)

Sažetak na engleskom jeziku

In the introductory part, this paper presents the reason for the immigration of the Czech population to the territory of Croatia, more precisely to the territory of the municipality of Lipovljani in the period from the 1870s to the 1930s. The living style of Czech immigrants in their new homeland is mentioned, and how important their economic habits were for the local Croatian population. The paper mentions the association of Czechs, Czech beseda, and their role in preserving the Czech language and culture in Croatia. Manifestations organized by the Union of Czechs in the Republic of Croatia and individual Czech beseda are also listed.

Special attention is paid to the Czech beseda of the Municipality of Lipovljani, and the work of its groups. The efforts of the Beseda in the cultural aspect in the area of the Lipovljani Municipality are described in detail. In particular is mentioned the importance of the Czech beseda for the multicultural event *Lipovljanski susreti*. Since the Czech language is taught in the primary school in Lipovljani, the second part of the paper deals with the analysis of the Curriculum for the subject Czech language and culture for primary and secondary schools in the Republic of Croatia (Model C). The paper reports on the current situation in education regarding the adaptation of programs and teaching aids for Model C of the Czech language and culture. The annual plan and program for the subject of Czech language and culture according to Model C for the sixth year of learning the Czech language is presented. There is also to find the conceptual proposal of the teaching unit entitled "Czech beseda of the Municipality of Lipovljani".

Key words: Czech immigrations in Lipovljani, Czech beseda of the Municipality of Lipovljani, *Lipovljanski susreti*, school subject Czech language and culture according to Model C